

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

Neringa Skukauskaitė
(Verslo teisės studijų programa)

GAMINTOJO IR PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMO NUO ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ,
PADARYTĄ DĖL NEKOKYBIŠKŲ PRODUKTŲ AR PASLAUGŲ, PAGRINDAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lektorius
Algis Norkūnas

Konsultantas –
Prof. Dr.
Vytautas Pakalniškis

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS	2
1. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų samprata ir vieta civilinės atsakomybės sistemoje	5
2. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai pagal griežtą atsakomybę, taikomą produktų ir paslaugų vartojimo santykiuose	11
2.1. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai	11
2.2. Produkto neišleidimas į apyvartą kaip atleidimo nuo atsakomybės pagrindas	15
2.3. Tinkama produkto kokybė išleidimo į apyvartą metu kaip pagrindas atleisti nuo civilinės atsakomybės	19
2.4. Produkto pagaminimas neturint tikslo jį paskirstyti verslo tikslais arba pagaminimas ir paskirstymas ne ūkinės veiklos metu kaip pagrindas atleisti nuo civilinės atsakomybės ...	21
2.5. Valstybės institucijų nustatytų privalomų taisyklių laikymasis kaip pagrindas atleisti nuo civilinės atsakomybės	24
2.6. Tam tikras mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu kaip pagrindas atleisti nuo civilinės atsakomybės	26
2.7. Produkto įkomponavimas į kitą produktą kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas	32
2.8. Gamintojo bei paslaugų teikėjo atleidimas nuo atsakomybės, esant mišriai kaltei	34
3. Kiti gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo civilinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindai	38
3.1. Atleidimas nuo atsakomybės, kai asmuo, kuriam padaroma žala nekokybišku produktu, nėra vartotojas	38
3.2. Aleidimas nuo atsakomybės, kai žala, padaryta nekokybišku produktu, vartotojo turtui yra mažesnė nei 500 eurų	40
3.3. Paslaugų teikėjo atleidimas nuo atsakomybės, kai žala padaroma paslaugomis, kurios nepatenka į civilinio kodekso 6 knygos XXII skyriaus 4 skirsnio taikymo sferą / griežtos atsakomybės	41
IŠVADOS	44
LITERATŪROS SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50

ĮVADAS

Civilinė atsakomybė yra sudėtingas ir nevienalytis teisės institutas, taikomas visose civilinių teisinių santykių srityse. Šio instituto teisės normos pradeda veikti asmeniui neįvykdžius ar netinkamai įvykdžius jam priklausančias prievoles ir taip pažeidus viešą ar privatų interesą. Tačiau ne visada toks pažeidimas sąlygos civilinės atsakomybės taikymą. Tam tikrų faktinių aplinkybių egzistavimas sudaro atleidimo nuo atsakomybės pagrindą. Todėl kiekvieną kartą, iškilus civilinės atsakomybės taikymo klausimui, bus atsižvelgiama į tai, ar nėra pagrindo atleisti asmenį nuo atsakomybės.

Kadangi civilinę atsakomybę sudaro atskiros teisės normų grupės, reguliuojančios vieną nuo kito įvairiais požymiais besiskiriančius vienarūšius teisinius santykius, natūralu, kad ir atleidimo nuo atsakomybės pagrindus įtvirtinančios teisės normos yra skirtingos. Viena pastarųjų normų dalis reguliuoja gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimą nuo civilinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų.

Dažniausiai, gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimas nuo atsakomybės siejamas su atskira civilinės atsakomybės rūšimi, kuri taikoma už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ir paslaugų. Ši atsakomybės rūšis, o kartu ir specialūs atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, Lietuvos teisėje buvo įtvirtinti tik 2000 m. liepos 18 d. priėmus naująjį Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą¹ (toliau – Civilinis kodeksas arba CK), inkorporavusį Europos Sąjungos direktyvą Nr. 85/374² (toliau – Direktyva). Iki to laiko gamintojas ir paslaugų teikėjas nebuvo išskiriami kaip atskiri civilinės atsakomybės subjektai, kuriems turėtų būti taikomas ypatingas teisinis reguliavimas. Kai kurie jų atsakomybės klausimai ir šiuo metu yra reguliuojami bendrųjų ar kitų specialių civilinės atsakomybės teisės normų, įtvirtintų Civilinio kodekso ir kitų įstatymų teisės nomrose.

Reikia pastebėti, jog gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė kaip atskira civilinės atsakomybės rūšis yra sąlyginai nauja ir kitose Europos valstybėse. Nepaisant to, teisinei šių klausimų analizei Europos valstybėse skiriamas kur kas didesnis dėmesys nei Lietuvoje. Pažymėtina, kad kai kuriais gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų klausimais intesyviai diskutuojama visos Europos Sąjungos mastu. Tai lemia gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės teisinio reguliavimo reikšmingumas, užtikrinant teisingą teisių ir pareigų balansą tarp gamintojo, paslaugų teikėjo ir asmenų, naudojančių jų veiklos rezultatus. Ypatinga reikšmė

---

¹ Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262 (toliau - CK).

² Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.

jam teikiama vartotojų teisių apsaugos srityje. Kaip rodo praktika, pažeidžiamiausi yra būtent vartotojai, patiriantys didžiausias neigiamas pasekmes dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų sukeltos žalos. Todėl santykiuose su vartotojais gamintojui yra nustatoma kalte neparemta civilinė atsakomybė.

Žvelgiant plačiau, matome, kad tam tikrų gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų nustatymas, yra reikšmingas teisingai paskirstant riziką tarp asmens, nukentėjusio nuo nekokybiško produkto ar paslaugos, ir gamintojo bei paslaugų teikėjo. Taip pat jis nulemia šių asmenų teisių ir pareigų apimtį bei galimybes apginti interesus. Susirūpinimą kelia šiuo metu Lietuvoje teikiamas nepakankamas dėmesys pastariesiems aspektams, kurių neįvertinimas praktikoje gali turėti neigiamas ekonominio pobūdžio pasekmes atsakomybės teisinių santykių dalyviams. Esamas Teismų praktikos trūkumas signalizuoja apie atvejų, kai žala padaroma nekokybiškais produktais ir paslaugomis, latentiskumą. Vienas iš būdų jį įveikti yra kuo išsamesnės informacijos apie gamintojo ir paslaugų teikėjo civilinės atsakomybės ir jos ribų pateikimas.

Remiantis aukščiau pateikta informacija, pasirinkta darbo tema, autorės nuomone, šiuo metu yra aktuali ir išsamus jos atskleidimas gali būti naudingas vartotojų teisių gynimo srityje, o taip pat ir gamintojų bei paslaugų teikėjų teisių užtikrinimo srityje.

Todėl pagrindinis šio darbo **tyrimo tikslas** – praplėsti ir patikslinti gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų supratimą Lietuvoje, atkreipti dėmesį į jų teisinio reguliavimo reikšmingumą civilinės atsakomybės teisinių santykių srityje.

Užsibrėžtam tikslui pasiekti autorė iškelia šiuos **uždavinius**:

1. Pateikti kuo visapusiškesnę ir išsamesnę gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų turinio ir taikymo sąlygų analizę.
2. Išaiškinti santykį tarp gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų.
3. Sprendžiant pirmuosius uždavinius, atskleisti esmines gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų tendencijas kitose Europos valstybėse ir Europos Teisingumo Teismo šios srities praktikoje.
4. Išaiškinti santykį tarp gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės ir kitų atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindų.
5. Patikrinti Lietuvos teisinio reglamentavimo šioje srityje atitikimą esamam Europos Sąjungos nustatytam reglamentavimui.

Atsižvelgiant į keliamą tikslą, šio darbo **objektas** yra gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimas nuo atsakomybės. **Darbo tyrimo dalykas** – atskirų gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų turinys, taikymo sąlygos, sąveika su kitais atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindais.

Lietuvoje pasirinkta tema teisinėje literatūroje iki šiol nėra išsamiai išnagrinėta. Paprastai autoriai apsiriboja minimaliais gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų paaiškinimais, tačiau nepateikia gilesnės, išsamesnės jų analizės. Civilinio kodekso komentare taipogi yra pateikiama tik glausta teorinė šios temos analizė. Reikia pastebėti, kad Lietuvoje neturime ir reikšmingos teisės normų taikymo praktikos, kurioje būtų nagrinėjami gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Todėl **pagrindiniai šaltiniai**, nagrinėjant pasirinktą temą, yra galiojantys Lietuvos teisės aktai, Europos Sąjungos teisiniai dokumentai, oficialūs Europos Sąjungos Komisijos užsakyti ir pateikti tyrimai bei ataskaitos, Europos valstybių teisinė literatūra bei Europos Teisingumo Teismo praktika.

Atlikdama darbo tyrimą, autorė naudoja įvairius teorinius **metodus**: analizės, abstrakcijos, lyginimo, sintezės, sisteminės analizės, apibendrinimo ir kiti metodai.

Pirmajame darbo skyriuje nagrinėjama gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų samprata ir vieta civilinės atsakomybės sistemoje, atskleidžiamos pagrindinės tendencijos gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės srityje, nustatomas atleidimo nuo atsakomybės pagrindų apibrėžimas. Antrasis skyrius, yra pagrindinė darbo dalis, kurioje atskleidžiamas atskirų gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų turinys, jų reikšmingumas nustatant civilinės atsakomybės ribas, griežtos atsakomybės už nekokybiškus produktus ir paslaugas atvejais. Trečiajame skyriuje autorė analizuoja aktualiausius kitų gamintojo ir paslaugų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų klausimus.

1. GAMINTOJO IR PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMO NUO ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ DĖL NEKOKYBIŠKŲ PRODUKTŲ IR PASLAUGŲ, PAGRINDŲ SAMPRATA IR VIETA CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SISTEMOJE

Visuomenėje egzistuojanti daugybės įvairių privačių ir viešųjų interesų sąveika neretai pasireiškia tam tikrais neigiamais padariniais atskiro individo teisėms. Kadangi kiekvienas visuomenės narys turi atitinkamas teises bei pareigas, kurios privalo būti gerbiamos kitų visuomenės narių, egzistuoja mechanizmas padedantis atstatyti pažeistas teises ir atlyginti atsiradusią žalą. Tai – teisinė atsakomybė. Paprastai ji suprantama kaip tam tikra prievolė, atsirandanti asmeniui pažeidus kito asmens interesus, taip pat kaip tam tikra asmens būklė, kurioje asmuo yra atsakingas už galimą ar faktišką žalą³.

Viena iš teisinės atsakomybės rūšių yra civilinė atsakomybė, taikoma asmeninių turinių santykių ir su šiais santykiais susijusių asmeninių neturtinių sanktykių srityje. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse⁴ 6.245 straipsnyje (toliau – Civilinis kodeksas, CK; str.) civilinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Tačiau tam, kad ši turtinė prievolė atsirastų, reikalingas tam tikrų juridinių faktų (civilinės atsakomybės sąlygų) egzistavimas⁵. Tik esant privalomoms atsakomybės sąlygoms asmuo, padaręs žalą ar sukėlęs nuostolius tampa atsakingu ir turi patenkinti jam pareišktus reikalavimus.

Pagal atsiradimo pagrindus civilinė atsakomybė skirstoma į sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Sutartinė atsakomybė kyla iš sutartinių prievolių pažeidimo, tuo tarpu deliktinė atsakomybė siejama su žala, padaryta asmeniui, turtui, taip pat, įstatymų numatytais atvejais, ir su neturtine žala⁶.

Remdamiesi šiuo glaustu esminių civilinės atsakomybės požymių aprašymu, gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybę galime priskirti ir prie sutartinės, ir prie deliktinės atsakomybės.

Su produktų pardavėjais, importuotojais bei kitokio pobūdžio verslu užsiimančiais fiziniais ar juridiniais asmenimis, o kartais ir vartotojais gamintojai yra saistomi sutartinių santykių. Atkreiptinas dėmesys, jog paslaugų teikėjų atveju sutartiniai santykiai su vartotojais pasitaiko dažniau nei gamintojų tarpe. Tai lemia faktas, kad paslaugos dažniausiai teikiamos ne

³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 178; Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 16.

⁴ Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis Kodeksas. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262 (toliau - CK).

⁵ CK 6.246-6.249 str. išskiriamos keturios civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė, žala ir nuostoliai. Priklausomai nuo civilinės atsakomybės pobūdžio ne visos sąlygos yra privalomos atsirasti civilinei atsakomybei. Vienintelė būtina sąlyga yra žala.

⁶ CK 6. 245 str. Plačiau žr. CK 6 knygos XXII dalies 2, 3 skirsnius.

per tarpininkus, tačiau tiesiogiai asmeniui, kuriam jos yra skirtos. Žinoma paslaugų teikėjus taipogi sutartiniai santykiai sieja ir su fiziniais ar juridiniais asmenimis, kurie naudojami paslaugomis savo ekonominės veiklos metu. Šių sutartinių santykių apimtyje, pagaminus nekokybišką produktą ar pateikus paslaugą, dėl kurių kyla nuostoliai kiti šaliai, pastarieji veiksmai traktuojami kaip netinkamas ar visiškas savo sutartinių prievolių neįvykdymas. Dėl to gamintojui ir paslaugų teikėjui atsiranda atsakomybė, pagal kurią jie atsako remiantis sutartinės atsakomybės taikymo taisyklėmis⁷.

Tačiau nekokybiškas produktas ar paslauga gali sukelti žalą asmeniui, turtui ar neturtinę žalą asmeniui, kurio su gamintoju ar paslaugų teikėju nesieja sutartiniai santykiai. Tai nutinka dėl to, kad dažniausiai gamintojo pagamintą produktą parduoda, išnuomoja ar kitu būdu verslo tikslais paskirsto ne pats gamintojas, o tarpininkas (pardavėjas, importuotojas, kiti fiziniai ar juridiniai asmenys), to pasekoje tarp gamintojo ir asmens, vartojančio nekokybišką produktą, nesusikuria sutartimi grindžiamas teisinis santykis. Analogiška situacija gali pasitaikyti ir paslaugų teikimo sferoje. Visai šiais atvejais susiduriama su deliktu. Žalos kompensavimas tuomet vyksta vadovaujantis deliktinės atsakomybės principais.

Kuo reikšmingi aukščiau minimi gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės atvejai? Atsakymas būtų sekantis: nuo to, kam buvo padaryta žala, kokie yra teisiniai santykiai su nukentėjusiu asmeniu bei kokio pobūdžio civilinė atsakomybė bus taikoma, priklauso gamintojo ar paslaugų teikėjo galimybė apsiginti nuo jam pareikštų reikalavimų ir būti atsleistam nuo atsakomybės, įrodžius tam tikras aplinkybes. Kitaip tariant, kokrečių santykių analizė leidžia nustatyti, ar yra pagrindas atleisti gamintoją ir paslaugų teikėją nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų.

Apskritai atleidimo nuo civilinės atsakomybės klausimas keliamas tada, kai nors ir nustatomos visos atsakomybei kilti reikalingos sąlygos, tačiau dėl tam tikrų faktų egzistavimo atsakomybės taikymas asmeniui prieštarautų tiek bendram teisingumo principui, tiek konkrečios civilinės atsakomybės rūšies principams ir paskirčiai. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kartais yra vartojama ne „atleidimo nuo atsakomybės“, o „atsakomybės netaikymo“ sąvoka⁸. Pastaroji sąvoka yra platesnės reikšmės. Ji apima visus atvejus, kai atleidžiama nuo atsakomybės, kartu ir atvejus kai atsakomybė apskritai negali atsirasti. Pavyzdžiui, atsakomybė netaikoma, kai nėra būtinos atsakomybės sąlygos: priežastinio ryšio, kaltės ir kt.⁹ Tuo tarpu atleidimas nuo atsakomybės apima tik tokius atvejus, kai nustatomos civilinės atsakomybės sąlygos, bet asmuo, kuriam pareiškiami reikalavimai, įrodo esant aplinkybes, dėl kurių jis visiškai ar iš dalies gali

⁷ Sutartinės atsakomybės taisyklės nustatomos CK 6 knygos XXII dalyje 2 skirsnyje.

⁸ Kaip pavyzdį galima pateikti CK 6.253 str., kurio tekste naudojamos abi sąvokos.

⁹ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P 350.

būti atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės¹⁰. Taigi, seka išvada, jog šių dviejų sąvokų santykis atitinka dalies ir visumos santykį. Toks paaiškinimas yra reikšmingas šio darbo nagrinėjimo objekto patikslinimui. Toliau šiame darbe, analizuojant atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, kai žala padaroma nekokybiškais produktais ar paslaugomis, vadovaujamosi pateikta atleidimo nuo atsakomybės samprata. Tokia samprata talkina apibrėžiant gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus. Remiantis ja, siūlomas toks apibrėžimas:

Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindas – tai visuma aplinkybių, kurias įrodęs, gamintojas ar paslaugų teikėjas atleidžiamas nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, kai yra nustatomos civilinei atsakomybei atsirasti būtinos sąlygos.

Pažymėtina, jog įrodęs bent vieną atleidimo nuo atsakomybės pagrindą, atsakovas gali apsiginti civilinėje byloje, kurioje pareiškiama reikalavimai dėl nekokybiškų produktų ar paslaugų atsiradusios žalos. Todėl atleidimo nuo atsakomybės pagrindai taip pat gali būti traktuojami ir kaip gynybos nuo pareikšto ieškinio būdai.

Tačiau atleidimo nuo atsakomybės pagrindų, bei apskritai gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės, su kuria jie tiesiogiai siejasi, samprata reikalauja paaiškinimo vienu aspektu – kaip ši samprata dažniausiai yra interpretuojama teisinėje literatūroje. Tai turi įtakos ir darbo nagrinėjimo riboms.

Dažniausiai, sąvoka „gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė“ ir Lietuvos, ir užsienio teisinėje literatūroje, taip pat Europos Sąjungos (toliau – ES) institucijų dokumentuose suprantama kaip reiškianti siaurą gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės dalį¹¹. Tapo įprasta, jeigu nėra nurodoma kitaip, preziumuojama, jog gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė reiškia atsakomybę už žalą, kuri padaroma dėl nekokybiškų produktų ar paslaugų, būtent vartotojui, t.y. asmeniui, kuris įsigijo produktą ar naudojo paslaugą asmeniniams ar šeimos poreikiams patenkinti, kurie nėra siejami su jo profesine veikla ar verslu¹². Atitinkamai, siaurai interpretuojami ir gamintojo bei paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai.

Viena pagrindinių šio reiškinio priežasčių reikėtų laikyti tai, kad didžiausios neigiamos nekokybiškų produktų pasekmės sukeltamos būtent vartotojams. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu

---

¹⁰ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P 350.

¹¹ CK gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, reglamentuojama viename skirsnyje, kuris apima tik atsakomybę už vartotojams (pagal CK 1.39) sukeltą žalą, nors skirsnio pavadinimas tiesiogiai to neatspindi. Lietuvoje gamintojų atsakomybės temą plačiau nagrinėjusio V. Mikelėno knygoje „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“, taipogi pateikti siaurai suprantami gamintojo atsakomybės santykiai. ES institucijų dokumentuose gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės klausimai nagrinėjami išskirtinai santykiuose su vartotojais: Council directive 85/374, Council reports on application of directive 85/374, Green Paper on Liability for defective products, etc. Toks supratimas atispindi ir nemažoje užsienio teisinės literatūros dalyje.

¹² CK 1.39 str. Panašiai vartotojas suprantamas ir daugelyje užsienio valstybių.

vartotojų teisių apsaugai skiriamas itin didelis dėmesys. To pasekoje, daugelyje ES valstybių susiformavo atskira atsakomybės rūšis, įvardijama kaip produktų atsakomybė (angl. *product liability*, vok. *produkthaftung*), kuri reguliuojama ir ES lygiu¹³. Nors nekokybiškoms paslaugoms ES teisės harmonizavimo aspektu tenka kiek menkesnis dėmesys, nepaisant to, taip vadinama paslaugų atsakomybė (angl. *service liability*, vok. *Haftung bei Dienstleistungen*) išlieka aktuali klausimu vartotojų teisių apsaugos srityje. Todėl galima numanyti, kad būtent dėl šios priežasties ir susiklostė specifinis gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės, o kartu ir atleidimo nuo atsakomybės pagrindų suvokimas, atspindintis šių dienų aktualijas.

Tačiau žvelgiant plačiau, gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė ir atleidimas nuo jos interpretuoti kaip apimantys visus galimus atvejus, kai dėl nekokybiško produkto ar paslaugos atsiranda žala, nepriklausomai nuo to, nei kas yra teisinio santykio subjektai, nei kokie yra kiti specifiniai šių santykių požymiai (žalos dydis, produktų ir paslaugų ypatumai ir pan.)

Turint omenyje minėtus faktus, seka išvada, jog ne visais atvejais gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų teisinė analizė yra aktuali ir vertinga teorine ar praktine prasme. Šiuo metu aktualiausi yra gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės klausimai, kai žala netinkamos kokybės produktu ar paslauga padaroma vartotojui. Todėl atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį ir skirtingą kai kurių temos aspektų aktualumą, toliau didesnis dėmesys skiriamas gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindams, įtvirtintiems CK 6 knygos XXII skyriaus 4 skirsnyje (toliau – CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs.). Kiti gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai darbe nagrinėjami pateikiant tik svarbiausių teorinių ar praktinių aspektų analizę.

Atleidimo nuo atsakomybės pagrindai yra skirtingi įvairiais aspektais. Kad būtų galima geriau suvokti ir įsivaizduoti jų sistemą, verta pasitelkti klasifikavimo metodą. Autorės nuomone, gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus galima išskirti į keletą skirtingais kriterijais paremtų grupių. Darbe pateikiami suskirstymo variantai, kurie yra naudingiausi siekiant tinkamai atskleisti narginėjamą temą.

Pagal taikomos civilinės atsakomybės rūšį atleidimo nuo atsakomybės pagrindai gali būti:

- 1) atleidimo nuo atsakomybės pagrindai sutartinės atsakomybės atvejais,
- 2) atleidimo nuo atsakomybės pagrindai deliktinės atsakomybės atvejais,
- 3) atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, kai gamintoją gali sieti sutartiniai santykiai, tačiau, nepaisant to, taikoma deliktinė atsakomybė.

Atleidimo nuo atsakomybės pagrindai pagal subjektą, kuriam jie taikomi, gali būti:

---

¹³ Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.

- 1) gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai,
- 2) paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai.

Atsižvelgiant į tai, ar yra visiškai, ar iš dalies atleidžiama nuo atsakomybės, galima išskirti:

- 1) pagrindą visiškai atleidžiantį nuo atsakomybės,
- 2) pagrindą iš dalies atleidžiantį nuo atsakomybės, t.y. mažinantį atsakomybę.

Pagal atsakomybės pobūdį išskirtini:

- 1) atleidimo nuo atsakomybės pagrindai taikomi griežtos atsakomybės atvejais,
- 2) atleidimo nuo atsakomybės pagrindai taikomi atsakomybės su kalte atvejais.

Atsižvelgiant į produktų ir paslaugų vartojimo pobūdį bei asmenį, kuriam padaroma žala nekokybišku produktu ar paslauga, atleidimo nuo atsakomybės pagrindai gali būti skirstomi į:

- 1) atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, kai produktas ar paslauga yra įsigijami vartojimo tikslais t.y. nukentėjęs asmuo įsigyja produktą savo asmeniniams ar šeimos preikiams tenkinti, kurie nesiejami su vartotojo profesija ar verslu.
- 2) atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, kai produktas ar paslauga yra įsigijami juridinio ar fizinio asmens dėl jų verslo ar profesinės veiklos.

Visos šios penkios grupės atskleidžia skirtingus gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų aspektus, kurie aptariami tolimesniuose šio darbo skyriuose. Ši klasifikacija padeda aprėpti galimus gamintojo ir paslaugų teikėjo civilinės atsakomybės atvejus ir tokiu būdu išanalizuoti galimus atleidimo nuo atsakomybės pagrindus. Atsižvelgiant į dabartines aktualijas gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės srityje reikšmingiausiais, autorės manymu, reikėtų laikyti du paskutinius klasifikavimus. Jais paremta ir tolimesnė darbo struktūra.

Griežta gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybė pirmiausia taikoma tik tuomet, kai produktas ar paslauga įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais¹⁴. Taipogi griežtos atsakomybės taikymas gamintojų atžvilgiu yra apribojamas žalos dydžio. Žala, kuri padaroma netinkamos kokybės produktu turi atitikti nemažesnę nei 500 eurų sumą¹⁵. Šis apribojimas nėra taikomas paslaugų teikėjams, todėl jie atsakys pagal CK 6.292 – 6.300 str. normas ir tuomet, kai nekokybiškomis paslaugomis žala, padaryta vartotojui, bus mažesnės vertės nei 500 eurų. Remiantis CK 6.293 str. 2 d., griežtos atsakomybės nuostatos, įtvirtintos CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs., taikomos visoms paslaugoms, išskyrus: sveikatos priežiūros, teisinėms, švietimo, šiluminės energijos ir kitoms išsamiai straipnyje išvardintoms paslaugoms. Galiausiai, vadovaujantis griežtos atsakomybės be kaltės nuostatomis, gamintojas ir paslaugų teikėjas, yra

---

¹⁴ CK. 6.292 str. 4 d.

¹⁵ CK. 6.299 str. 1 d.

įpareigotas atlyginti tik žalą, padarytą gyvybės atėmimu, sveikatos sužalojimu ar nukentėjusiojo turtui, išskyrus žalą, padarytą pačiam netinkamos kokybės produktui.

Įstatymų leidėjas atskirai nereguliuoja gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės tais atvejais, kai netaikomas griežtos atsakomybės režimas, nustatytas CK 6.292 – 6.300 str. Reguluojant teisinius santykius nepatenkančius į šių teisės normų reguliavimo sritį, gamintojas ir paslaugų teikėjas tiesiogiai nėra išskiriami kaip specialūs subjektai, kuriems taikomas ypatingas teisinės atsakomybės režimas, tačiau jų atleidimas taip pat turi ypatybių. Atsižvelgiant į darbo objektą būtina išanalizuoti ir šiuos gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės aspektus, bet dėl jau aukščiau skyriuje nurodytų priežasčių, trečiajame skyriuje paliečiami tik, autorės nuomone, aktualiausi klausimai į kuriuos reikia atkreipti atitinkamą dėmesį. Atsižvelgiant į tai, kaip jau minėta, didžiausias dėmesys bus skiriamas gamintojų atleidimui nuo atsakomybės esant griežtai atsakomybei, kuri taikoma vartojimo teisiniams santykiams.

2. GAMINTOJO IR PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMO NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI PAGAL GRIEŽTĄ ATSAKOMYBĘ, TAIKOMĄ PRODUKTŲ IR PASLAUGŲ VARTOJIMO SANTYKIUOSE

2.1. GAMINTOJO IR PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMO NUO ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI

Iki 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojant naujam Civiliniam kodeksui, gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės klausimai nebuvo atskirai reglamentuojami. Šiuo metu padėtis yra pasikeitusi, CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs. įtvirtintos gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės normos. Nustačius šios atsakomybės taikymo taisykles, tame pačiame skirsnyje įtvirtinti ir specialūs gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai.

Išanalizavę CK teisės normas, matome, jog gamintojui ir paslaugų teikėjui nustatoma atsakomybė be kaltės (kitaiip dar vadinama griežta atsakomybe). Pagrindinės tokios atsakomybės sąlygos pagal CK 6.295 str. yra: padaryta žala, netinkamos kokybės produktas ar paslauga ir priežastinis netinkamos kokybės ir nuostolių ryšys. Kaltė nelaikoma būtina atsakomybės sąlyga. Todėl nepriklausomai nuo to, ar gamintojas ir paslaugų teikėjas yra kaltas dėl atsiradusios žalos, ar ne, jis laikomas atsakingu ir privalo atlyginti dėl jo produkto ar paslaugos kilusią žalą vartotojui. Dar vienas svarbus šios atsakomybės požymis yra, tai, jog ji taikoma tik tuomet, kai žala nekokybišku produktu ar paslauga padaroma vartotojui, t.y. asmeniui naudojančiam juos savo asmeniniams ar šeimos poreikiams tenkinti, kurie nesiejami su jo profesine veikla ar verslu¹⁶.

Galima manyti, jog atsakomybė be kaltės nepaliekama galimybės koku nors būdu jos išvengti. Tačiau galimybė apsiginti nuo reikalavimų egzistuoja. Nors gamintojui ir paslaugų teikėjui taikoma atsakomybė yra griežta, bet ji nėra absoliuti.

Atsižvelgiant į tai, jog gamintojo ir paslaugų teikėjo bei vartotojų teisiniai santykiai yra specifiniai (juose vartotojas yra silpnoji pusė, kurios interesus privalu kuo labiau ginti), CK 6.289 str. nustatomi specialūs atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Įrodęs bent vieną iš šių pagrindų, gamintojas ir paslaugų teikėjas galės sėkmingai apsiginti nuo jam pareikštų reikalavimų. Tokiu būdu išlaikomas protingas ir teisingas balansas tarp vartotojų ir gamintojų bei paslaugų teikėjų interesų. Nesuteikus galimybės apsiginti nuo atsakomybės, būtų nepagrįstai apsunkinama gamintojo ir paslaugų teikėjo padėtis, o vartotojo interesams kai kuriais atvejais suteikiamos nepelnytos privilegijos. Būtų neteisinga kokybiško produkto gamintoją ar paslaugų teikėją laikyti atsakingu už produkto ar paslaugų kokybės pablogėjimą, sukeltą pačio vartotojo veiksmų, ar

---

¹⁶ CK 1.39 str.

tuomet, kai kokybė pablogėjo jau produktą išleidus į apyvartą ir kitais panašiais atvejais, kai gamintojas negali kontroliuoti tinkamos kokybės.

Vadovaujantis logika ir ekonomikos dėsningumais, nesunku nuspėti ir neigiamas neribotos atsakomybės pasėkmes visoje produkcijos ir paslaugų teikimo rinkoje. Galima numatyti, kad dėl per didelės rizikos atsirastų kai kurių produktų ar paslaugų teikimo susilpnėjimas ar net nutraukimas, nes paslaugų teikėjai ir gamintojai nebūtų pajėgūs patenkinti reikalavimų, keliamų vartotojų už produktais ir paslaugomis padarytą žalą. Žinoma, egzistuoja galimybė apsidrausti nuo tokio pobūdžio rizikų, tačiau tai ne visada įmanoma. Be to, didelės rizikos draudimas paprastai būna brangus. Palaipsniui didelės paslaugų teikėjų ir gamintojų išlaidos atsilieptų ir kainų pakilimui. To pasekoje galiausiai būtų paliečiami ir vartotojų interesai.

Dėl šių priežasčių gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų nustatymas turi esminės reikšmės pirmiausiai patiems gamintojams ir paslaugų teikėjams, o taip pat, nors ir menkiau, bet vis tiek yra svarbus ir vartotojams.

Nors Lietuvoje ši atsakomybės rūšis, galima sakyti, yra naujas institutas, lyginant su kitomis atsakomybės rūšimis, užsienio valstybėse gamintojų ir paslaugų teikėjų atsakomybės klausimams ypatingas dėmesys skiriamas jau kelis dešimtmečius. Svarbu pažymėti, jog šios civilinės atsakomybės reguliavimas tapo ES institucijų teisinio harmonizavimo objektu. Nors nepavyko priimti ES Komisijos (toliau – Komisija) siūlomos direktyvos, skirtos paslaugų teikėjų atsakomybei reguliuoti¹⁷, šiuo metu turime 1985 m. ES Tarybos direktyvą Nr. 85/374, dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (toliau – Direktyva)¹⁸. Esminis Lietuvos skirtumas, lyginant su kitomis ES šalimis, yra tai, jog Lietuvoje Direktyvos nuostatomis remiamasi ir reguliuojant paslaugų teikėjų atsakomybę, nors Direktyva ir neapima tokių teisinių santykių. Dėl šios priežasties gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės ir atleidimas nuo jos yra beveik vienodi, išskyrus tam tikrus skirtumus, nagrinėjamus tolimesniuose antro skyriaus poskyriuose.

Kadangi Lietuva yra ES valstybė narė, Civiliniame kodekse atskirame skirsnyje, skirtame atsakomybei už žalą, atsiradusią dėl netikamos kokybės produktų ir paslaugų, inkorporuojamos Direktyvos nuostatos. Atleidimo nuo atsakomybės pagrindai įtvirtinti CK 6.298 str. yra labai panašūs į Direktyvos 7 str. nustatytus pagrindus ir beveik identišškai juos atkartoja. Todėl aiškinant gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus būtina nenukrypti nuo Direktyvoje įtvirtintų nuostatų, atkreipti dėmesį į joje keliamus tikslus ir

---

¹⁷ Nesant pakankamo pritarimo ES Taryboje ir Parlamente, 1994 m. Komisija nutarė atsiimti direktyvos pasiūlymą. Nepriimtos direktyvos tekstą galima rasti: Official Journal.19910118 - COM (90) 482 final - SYN308 - C 012. P. 8.

¹⁸ Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.

deklaruojamus principus. Taipogi būtina atsižvelgti ir į Europos Teisingumo Teismo praktiką bei kitų ES valstybių narių patirtį gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės srityje.

Deja, reikia pastebėti, jog pakolkas Lietuvoje neturime reikšmingos teismų praktikos, kurioje būtų nagrinėjami ne tik gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, bet apskritai kiti su gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybe susiję klausimai. Iki šiol išnagrinėtos vos kelios su šia atsakomybės rūšimi susijusios bylos¹⁹. Galbūt tai yra sąlygota teisinio reglamentavimo naujumo, ar jau nusistovėjusios praktikos spręsti ginčus dėl nekokybiškais produktais ar paslaugomis padarytos žalos derybų, o ne teisiniu būdu. Tačiau tai jokių būdu nepažymi šios atsakomybės nuostatų įtvirtinimo CK nereikšmingumą. Anaiptol, specialios gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės nustatymas yra svarbus vartotojų teisių apsaugos užtikrinimo būdas. Galima daryti prielaidą, kad galbūt reikalingas didesnis vartotojų švietimas. Tai galėtų bent iš dalies pakeisti šiuo metu susiklosčiusią situaciją ir praktikoje atsirastų didesnis palankumas teisminiam nagrinėjimui, vartotojiems supratus, profesionalios jų teisių gynybos naudingumą. Tačiau gilesnė šio aspekto analizė yra jau ne šio darbo nagrinėjimo objektas.

CK 6.298 str. nustatomi gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Nors straipsnio pavadinime bei tekste vartojamas tik „gamintojo“ sąvoka, išskyrus CK 6.298 str. 4 dalyje, šie pagrindai *mutatis mutandis* taikomi ir paslaugoms. Tokią išvadą lemia CK 6.292 str. ir bendra viso skirsnio normų sisteminė analizė. CK 6.292 str. 2 d. nustatoma, jog gamintoju laikomas asmuo, esantis galutinio produkto, produkto dalies arba žaliavų gamintojas, paslaugų teikėjas ar kitas asmuo, kuris pažymėdamas produktą (paslaugas) savo vardu, prekės ženklu ar kitu skiriamuoju žymeniu nurodo save kaip gamintoją (paslaugų teikėją). Seka išvada, jei nenurodoma kitaip, sąvoka „gamintojas“ reiškia asmenį ir gamintoją, ir paslaugų teikėją. Todėl visame antrajame šio darbo skyriuje, nagrinėjant atskirus gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, sąvoka „gamintojas“ vartojama būtent tokia prasme, nebent iš konteksto būtų aišku, jog omenyje turimas vien gamintojas.

Remiantis sąvokos „gamintojas“ vartojimu, antrajame darbo skyriuje analogiškai vartojama ir sąvoka „produktas“. Todėl „produktas“ turėtų būti suprantamas ir kaip tam tikras produktas (gaminys), jo dalis ar žaliavos (CK 6.293 str. 1d.), ir kaip paslauga taip, kaip ji apibrėžta CK 6.293 str. 2 d., nebent iš konteksto yra aišku, jog kalbama ne apie paslaugas.

Lyginant su bendraisiais CK 6.253 str. įtvirtintais pagrindais, CK 6.298 str. išvardijami gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai yra specialieji. Kyla klausimas, ar gamintojas be

---

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 10 19 nutartis civilinėje byloje *Ūkininkas V.Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 05 11 nutartis civilinėje byloje *J.A.Jegelevičius v. UAB "Omnitel"*, Nr. 3k-3-297/2005.

specialiųjų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų gali pasinaudoti ir kitais atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindais?

Pirmiausiai, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad lyginant su CK 6.253 str. nustatytais bendraisiais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais, gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai yra specialieji. Remiantis teisės teorija, bendroji teisės norma nustato bendrąją elgesio taisyklę. Jos turinio plėtojimui gali būti kuriamos specialios normos, neprieštaraujančios bendrajai normai²⁰. Tai numato ir CK 6.253 str. 9 d., kuris nustato galimybę įstatymu arba sutartimi nustatyti kitokius atleidimo nuo atsakomybės pagrindus. Esant normų konkurecijai ir bendrosios normos dispozityvumui, specialioji norma turi primato teisę, kadangi geriau atitinka reguliuojamų teisinių santykių specifiką²¹.

Taip pat reikia pastebėti, jog gamintojui ir paslaugų teikėjui nustatyti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai yra Direktyvos nuostatų inkorporavimas į nacionalinę teisę. Kadangi šia Direktyva yra siekiama ES šalių nacionalinių teisės normų vieningumo, nei atsakomybės griežtinimas, nei lengvinimas nebūtų suderinamas su Direktyvos tikslais²².

Todėl, atsižvelgiant į aukščiau paminėtus faktus, darytina išvada, jog gamintojams galimybė apsiginti nuo reikalavimų, pareikštų dėl nekokybiško produkto atsiradusios žalos, aspiruoja tik CK 6.298 str. nustatytais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais.

Kiek kitokia yra paslaugų teikėjų padėtis. Jiems taikomas skirtingas režimas. CK 6.298 str. 4 d., atsižvelgiant į tai, jog įstatymų leidėjas nėra ribojamas ES teisės aktų paslaugų teikimo srityje, nurodoma, jog įstatymuose gali būti nustatomi ir kiti paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Galima numanyti, jog kitokių atleidimo nuo atsakomybės pagrindų gali prireikti srityse, pasižyminčiose tam tikra paslaugų teikimo specifika, pačių paslaugų ypatybėmis ir pan. Tokiais atvejais įstatymų leidėjas gali nustatyti ir kitoki paslaugų teikėjo atsakomybės režimą. Tačiau labai svarbu yra atkreipti dėmesį į tai, jog CK 6.298 str. 1 d. yra nustatytas minimalus vartotojų teisių apsaugos lygis, todėl kiti įstatymai gali tik griežtinti paslaugų teikėjų atsakomybę, tačiau negali jos švelninti.

Prieš pradėdant nagrinėti konkrečius gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, verta trumpai pristatyti bendrą jų sistemą. Remiantis Direktyva, CK 6.298 str. 1 d. nustatomi šeši specialūs atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, pagal kuriuos gamintojas yra atleidžiamas nuo atsakomybės įrodęs tam tikras aplinkybes: produkto išleidimo į apyvartą nebuvimą, tinkamą

²⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 229-230.

²¹ Ten pat. P. 233.

²² Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2. 249 str.; Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29. Preamble: approximation of the laws of the Member States <...> is necessary because the existing divergences may distort competition and affect the movement of goods within the common market and entail a differing degree of protection of the consumer against damage caused by a defective product to his health or property.

produkto kokybę išleidimo į apyvartą metu, mokslinį ir techninių žinių lygį, produkto išleidimo į apyvartą metu, kuris neleido nustatyti netinkamą produkto kokybę ir kt.

Antrojoje ir trečiojoje CK 6. 298 str. dalyje įtvirtinamos atleidimo nuo atsakomybės taisyklės taikomos esant mišriai atsakomybei. Tai atvejai, kai žala atsiranda ir dėl gamintojo, ir dėl trečiųjų asmenų ar nukentėjusiojo veiksmų.

Dėmesys atkreiptinas ir į procesinį gamintojo nuo atsakomybės aspektą. Tais atvejais, kai vartotojui dėl nekokybiško produkto padaroma asmeninė žala ar žala jo turtui, siekdamas kompensacijos jis privalo įrodyti būtinas gamintojo atsakomybės sąlygas: žalą, produkto nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp jų. Nustačius šias sąlygas, įrodinėjimo pareiga pereina gamintojui. Būtent jis privalo įrodyti aplinkybes atleidžiančias jį nuo atsakomybės, už nekokybišku produktu padarytą žalą.

Taigi, kaip matome, šiuo metu CK įstatymų leidėjas įtvirtina specialius gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindus, kurie turi būti aiškinami sutinkamai su Direktyvoje įtvirtintais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais. Šiais pagrindais užtikrinamas teisingas teisių ir pareigų tarp gamintojo bei paslaugų teikėjo ir vartotojo nustatymas, leidžiantis apsaugoti ir vartotojų teises ir ne per daug riboti gamintojų bei paslaugų teikėjų interesus.

2.2. PRODUKTO NEIŠLEIDIMAS Į APYVARTĄ KAIP ATLEIDIMO NUO ATSAKOMYBĖS PAGRINDAS

Pirmasis gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas remiasi produkto išleidimo į apyvartą faktą. CK 6.298 str. 1 d. 1p. nustatyta, kad gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu įrodo, kad ne jis išleido produktą į apyvartą. Savo formuluote tokia teisės norma visiškai atitinka Direktyvos 7 (a) str.

Kyla klausimas, kokiom nuostatom vadovaujantis nustatomas šis gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas? Atsakymą pateikti padeda CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs. normų analizė. Ji leidžia daryti prielaidą, jog nagrinėjamas atleidimo nuo atsakomybės pagrindas siejamas su gamintojo veiklos ypatumais, jo atliekamomis funkcijomis.

Viena pagrindinių šiame CK skirsnyje įtvirtintų gamintojo atsakomybės nuostatų yra tai, jog atsakingu laikomas asmuo, kuris pagamina produktą ir pažymi jį savo vardu, prekės ženklu ar kitu skiriamuoju žymeniu ir tokiu būdu identifikuoja save kaip šio produkto gamintoją. Paprastai vartotojams skirto produkto pagaminimas nėra savatikslis, t.y. produktas pagaminamas tam, kad jį būtų galima parduoti, nuomoti ir pan. Iš to seka išvada, jog gamintojas ne vien pagamina produktą ir pažymi savo ženklu, bet ir išleidžia jį į apyvartą. Tuomet ir atsiranda

galimybė potencialiam pavojui – žalos atsiradimui dėl nekokybiško produkto. Atitinkamai, nuo to momento, kai produktas patenka į apyvartą, gamintojas tampa atsakingas už tokios žalos atsiradimą, nes jam įstatymais yra nustatoma pareiga užtikrinti produkto kokybiškumą. Seka išvada, jog tik tai atvejais, kai produktas yra apyvartoje, gamintojo atsakomybės klausimas apskritai gali būti keliamas. Kitokiu būdu nesusikuria sąlygos kilti žalai, t.y. produktui pasiekti vartotoją ir kilti žalai. Dėl šių priežasčių gamintojas įrodęs, jog ne jis išleido produktą į apyvartą, negali būti laikomas atsakingu už atsiradusią žalą. Toks įrodymas, kai kurių autorių įvardijamas kaip gamintojo prezumpcijos paneigimas²³.

CK 6.298 str. 1 d. 1 p. nustatytą atleidimo nuo atsakomybės pagrindą sudaro kelios aplinkybės, kurioms esant šis pagrindas yra taikomas. Visų pirma, žala turi atsirasti, kai produktas yra išleistas į apyvartą. Jei žala asmeniui atsirado gamybos proceso metu, tokiu atveju dažniausiai tarp gamintojo ir nukentėjusio asmens susiklostys kitokie teisiniai santykiai, kuriuos reguliuoja ne gamintojo atsakomybės teisės normos, o pavyzdžiui, teisės normos taikomos darbo santykiams ir kt. Antra, produkto išleidimas į apyvartą buvo įvykdytas ne gamintojo, o kito asmens, už kurį gamintojas neatsako.

Nei Civilinis kodeksas, nei Direktyva nepatikslina, ką reikia **produkto išleidimas į apyvartą** (angl. *putting into circulation*). O tai yra viena iš būtinų aplinkybių, lemianti gamintojo galimybę apsiginti nuo nukentėjusiojo reikalavimų reikalavimų. Pažymėtina, jog produkto išleidimo į apyvartą aplinkybė, svarbi ir kitais gamintojo atleidimo nuo atsakomybės atvejais. Tačiau tuomet yra reikšmingesnis tam tikro laiko aspektas, t.y. svarbus ne pats išleidimo į apyvartą fakto klausimas, o labiau momentas, kai produktas yra išleidžiamas į apyvartą.

Ruošiant Direktyvą, išsakyta nuomonė, kad sąvokos „išleidimas į apyvartą“ turinį geriausiai yra aiškinti vadovaujantis paprastai vartojama žodžių reikšme. Pagal tai turėtų būti suprantama, jog dažniausiai produktas yra išleistas į apyvartą tada, kai jis patenka į distribucijos grandinę²⁴. Tačiau reikia pastebėti, kad toks aiškinimas nėra tikslus. Todėl, ES valstybėms narėms įgyvendinant Direktyvos nuostatas savo nacionalinėse teisės sistemose, iškyla būtinybė pačioms interpretuoti jos tekstą. Taip susiklostė sąlygos nevieningam tos pačios gamintojo atleidimo nuo atsakomybės aplinkybės aiškinimui skirtingose ES valstybėse, kuriuo menkinamas harmonizuojantis Direktyvos poveikis.

Vienų valstybių teisės aktuose išsamiau atskleidžiamas produkto išleidimo į apyvartą turinys, tuo tarpu kitų, tarp jų ir Lietuvos Respublikos, direktyvą įgyvendinantys teisės aktai tokios informacijos nepateikia. Pavyzdžiui, Prancūzijos Civiliniame kodekse nurodoma, jog

²³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 253.

²⁴ op.cit.: Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 260.

produktas yra išleidžiamas į apyvartą kai gamintojas savanoriškai su juo išsiskiri²⁵. Tuo tarpu Jungtinės Karalystės 1987 m. Vartotojų apsaugos akte vietoj „išleidimo į apyvartą“ pasirenkama „produkto tiekimo kitam asmeniui“ (*did not at any time supply the product to another*) formuluotė²⁶, į kurią patenka tokie veiksmai, kaip prekės pardavimas, nuomojimas, skolinimas, tiekimas už bet kokią kitą nei piniginių atlygį ir kt. Laiko nustatyto atžvilgiu, t.y. momento, kada laikomas išleistu į apyvartą, naudinga atkreipti dėmesį į Belgijoje vartojamą aiškinimą. Produktas yra išleidimas į apyvartą, tai momentas, kai gamintojas parodo ketinimą nurodyti jo naudojimą, perleisdamas jį kitiems asmenims ar naudodamas jį trečiųjų samanų naudai²⁷.

Į problematišką analizuojamos teisės normos taikymą dėmesį atkreipia ir Komisija savo 2001 m. antrojoje ataskaitoje apie Direktyvos taikymą ir pripažįsta gilesnių apsvarstymų poreikį²⁸. Tačiau apie direktyvos pakeitimus neužsimenama. Dokumente atkreiptas dėmesys į tuo metu Europos Teisingumo Teisme (toliau – ETT) nagrinėtą *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune*²⁹ bylą (toliau – *Veedfald* byla) dėl preliminaraus sprendimo priėmimo. Tai parodo, jog, nesiūlydama keisti Direktyvos normų, Komisija yra linkusi jų interpretavimą ir patikslinimą patikėti ETT.

Geresniam ETT nagrinėto klausimo supratimui, būtina glaustai pristatyti bylos aplinkybes. Ieškovas ponas H. Veedfald laukė inksto persodinimo operacijos. Operacijos atlikimo ir paruošimo darbų procese turėjo dalyvauti poros lignoninių personalas. Pastarosios lignoninės buvo valdomos atsakovu byloje tapusios Århus Amtskommune lignoninės vadovybės. Iš gyvo donoro paimtas H. Veedfald skirtas inkstas buvo nuplautas skysčiu, pagamintu dalyvaujant abiejų Århus Amtskommune valdomų lignoninių personalo. Šis skystis sukėlė reakciją, dėl kurios donoro inkstas tapo netinkamu transplantavimui.

Danijos nacionalinis teismas prašė ETT išaiškinti, ar pagal Direktyvos 7 (a) str. gali būti interpretuojama, kad nekokybiškas produktas yra išleistas į apyvartą, kai gamintojas jį gamina ir naudoja teikdamas specialias medicines paslaugas, kurios pasireiškia žmogaus organų paruošimu transplantacijai, ir kai žala padaroma organui yra sąlygota šių paruošiamųjų procedūrų. Atsakovas, lignoninė Amtskommune, gynėsi, jog tokiu atveju produktas nebuvo išleistas į apyvartą, nes nebuvo išleistas iš pačios lignoninės ir jai priklausančio produktą

---

²⁵ French Civil Code. Art. 1386-5: „A product is put into circulation when the producer has voluntarily parted with it.“ // http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm. Prisijungta: 2005 12 16.

²⁶ op cit.: Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 482.

²⁷ Fondazione Rosselli. Analysis of the economic impact of the development risk clause as provided by Directive 85/374/EEC on liability for defective products. Study for the European Commission // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16. P. 26.

²⁸ Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on liability for defective products, COM (2000) 893 final // http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosID=161580. Prisijungta: 2005 12 16. P. 27.

²⁹ European Court of Justice. Case C – 203/99 *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* [2001] ECR I-3569 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

pagaminusio dalinio kontrolės sferos³⁰. Nukentėjusys kartu su Komisija ir kai kurių valstybių vyriausybės, atkreipė dėmesį, jog pirmiausiai Direktyvos 7 (a) straipsnis apima atvejus, kai kito nei gamintojas asmens veiksmai lemia, kad produktas palieka gamybos procesą. Pasak jų, bylos aplinkybės neatitiko tokių situacijų³¹.

ETT išaiškino, jog, kai pacientas patenka į ligoninę, neturi reikšmės aplinkybė, jog gydymui naudojamas produktas buvo pagamintas ligoninei priklausančio dalinio ar įsigytas iš trečiojo asmens. Tokia aplinkybė, kad produktas, naudojamas teikiant tam tikras paslaugas, buvo pagamintas trečiojo asmens, paslaugų teikėjo ar su juo susijusio asmens, negali savaime pakeisti fakto, jog produktas buvo išleistas į apyvartą. Tuo remiantis išleidimas į apyvartą apima byloje nagrinėjamą atvejį³². Taigi atsakovas negali būti atleidžiamas nuo atsakomybės

Veedfald sprendimas nepateikia išsamaus išleidimo į apyvartą paaiškinimo, tačiau bent jau nurodo kaip vertėtų interpretuoti tam tikrus atvejus atleidimo nuo atsakomybės aspektu. Galima daryti prielaidą, jog toks ETT išleidimo į apyvartą aiškinimas neapsiriboja vien produktais naudojamais medicinių paslaugų teikimu, bet galimas pritaikyti ir kai naudojami produktai pagaminami kitokias paslaugas teikiančio asmens³³. Tačiau būtina pastebėti, jog vieno iš ETT advokatų nuomonė buvo visiškai priešinga teismo nuomonei. Pasak jo vien produkto naudojimas teikiant profesionalias paslaugas nereiškia produkto išleidimo į apyvartą³⁴.

Autorės nuomone, tuo atveju, kai produkto vartojimo veiksmus atlieka ne pats vartotojas, o jam padeda tai daryti produkto gamintojas teikdamas paslaugas, kas lemia tai, kad produktas nepalieka gamintojo kontrolės sferos, turi būti vertinama kaip produkto išleidimas į apyvartą. Šioje situacijoje produktas vartotojui yra prieinamas ir iš tiesų gali būti naudojamas ir pačio vartotojo, o šie veiksmai, galima teigti, parodo, jog produktas realiai yra apyvartoje. Todėl produkto prieinamumą vartotojui, t.y. galimybę naudoti produktą pagal jo galutinę paskirtį, autorė siūlo laikyti vienu iš kriterijų, padedančiu nustatyti išleidimo į apyvartą faktą.

Praktikoje šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas gali būti taikomas ir tokiais atvejais kaip pavyzdžiui: kai gamintojo produktas yra iš jo pavogiamas ir vėliau išleidžiamas į apyvartą, produktas padaro žalą, kol dar yra transportuojamas, kai kuriais atvejais, kai žala atsiranda produktui dar esant gamybos procese.

Apibendrinant visas išanalizuotas nuomones, darytina išvada, jog atsakant į klausimą, ar produktas buvo išleistas į apyvartą, ar ne, esminiu kriterijumi reikia laikyti faktą, ar produktas

---

³⁰ European Court of Justice. Case C – 203/99 *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* [2001] ECR I-3569 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

³¹ Ibid. Para. 16.

³² Ibid. Para. 17-18.

³³ Pavyzdžiui, kai teikiant kosmetologines paslaugas yra naudojamas kosmetologės paruoštas kremas ir pan.

³⁴ Opinion of Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer. Case C-203/99 *Henning Veedfald v. Århus Amtskommune* // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

paliko gamintojo kontrolės sferą. Kada tai įvyksta, ar kai produktas palieka gamintojo valdas, ar kai kitas žmogus nesant gamintojo sutikimo pradeda jį kontroliuoti ir parduoda, išnuomoja ar kitokiu būdu paleidžia į apyvartą, konkrečiu atveju gali nustatyti teismas.

2.3. TINKAMA PRODUKTO KOKYBĖ IŠLEIDIMO Į APYVARTĄ METU KAIP PAGRINDAS ATLEISTI NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS

Produktų gamybos, paskirstymo ir vartojimo procese, netinkama gaminio ar paslaugos kokybė ne visada yra sąlygota gamintojo veiksmų. Neretai produktas tampa netinkamu vartojimui dėl netinkamo jo naudojimo, objektyvių gamtos veiksnių, vartotojo veiksmų ir kitų priežasčių, nesusijusių su produkto pagaminimu, paskirstymu. Tais atvejais kai yra pagrindas manyti, jog atsižvelgiant į visas aplinkybes, produktas išleidimo į apyvartą metu nebuvo netinkamos kokybės ar jo kokybė pablogėjo vėliau, gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės. Toks antrasis gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas įtvirtinamas CK 6.298 str. 1d. 2p. ir Direktyvos 7(b) str. Remiantis šia nuostata atsakomybė už produkto defektus, darančius produktą nekokybišku, yra ribojama. Gamintojas atsako tik už defektus atsiradusius tuo metu, kai produktas buvo jo kontroliuojamas. Todėl atsakomybė neatsiranda produkto kokybei pablogėjus dėl trečiųjų asmenų kaip, pavyzdžiui, vežėjo, pardavėjo, vartotojo ar kitų asmenų veiksmų atliktų po produkto išleidimo į apyvartą.

Gali kilti klausimas, ar pardavėjas yra atsakingas, kai produkto kokybė pablogėja jam jau esant apyvartoje, tačiau to nesąlygoja nei vartotojo, nei produkto paskirstymu užsiimančių ar kitų asmenų veiksmai? Čia būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šis pagrindas neatleidžia nuo atsakomybės už paslėptus produkto defektus, kurie išryškėja jau po išleidimo apyvartan. Tokiu atveju, išleidimo į apyvartą metu produktas net nėra tinkamos kokybės, nors galbūt iš karto įsigijęs daiktą asmuo to ir negali pastebėti. Kadangi nėra tinkamos kokybės, sąlygos neatitinka CK 6.298 str. 1 d. 2 p. keliamų reikalavimų.

Plačiau žvelgiant į šį atsakomybės atleidimo pagrindą, darytina išvada, jog gamintojo atsakomybės ribojimas šiuo atžvilgiu yra visiškai pateisinamas. Neįtvirtinus šio apribojimo gamintojas taptų atsakingu už absoliučiai visus kokybės pablogėjimus, kurių objektyviai negalėtų išvengti. Taip jis atsidurtų nepateisinamai sunkesnėje padėtyje nei vartotojas. Būtų pažeidžiamas tinkamas balansas tarp galimybių vartotojui apginti savo teises ir gamintojo pareigos rūpintis teikiamų gaminių ir paslaugų kokybe. Išsamiau šis klausimas jau buvo nagrinėjamas 2.1 poskyryje, todėl toliau plačiau nebus aptarinėjamas.

CK 6.298 str. 1d. 2p. ir Direktyvos 7(b) str. nuostatos nurodo, atsižvelgiant į aplinkybes, įrodyti, jog yra pagrindas manyti produktą buvus kokybišku. Tokia formuluotė

leidžia gamintojui pasiremti tikėtina, o ne visiškai įrodyta sąlyga. Į tai reikia atkreipti dėmesį. 2004 m. balandžio pabaigoje šiuo aspektu CK buvo daromi 6.298 str. 1 dalies pakeitimai³⁵. Anksčiau galiojusi straipsnio redakcija buvo kategoriškesnė ir pagal savo prasmę reikalavo tikslesnio įrodymo. Tikėtinos kelios CK pakeitimo priežastys. Visų pirma, dabartinė redakcija tiksliau atitinka Direktyvos nuostatas, kurios reikalauja įrodyti fakto tikėtinumą. Antra, praktikoje tinkamos produkto kokybės įrodinėjimas dažnai gali būti pakankamai sudėtingas. Tiksliam įrodymui neturėtų pakakti vien pasirėmimo iš esmės tinkamomis gamybos sąlygomis, kadangi jos neapibūdina konkretaus gaminio kokybės ir jame galėjusių atsirasti defektų ir pan. Pasiremiant pagrįstu manymu apie gaminio kokybę, gamintojo apsigynimo nuo ieškinio galimybės tampa labiau tikėtinos. Todėl galima daryti prielaidą, jog nauja CK 6.298 str. redakcija, pasitarnauja tam, kad norma netaptų vien deklaratyvaus pobūdžio.

Kadangi pareiga įrodinėti priklauso gamintojui, svarbu nustatyti tinkamą įrodinėjimo objektą. Šiuo atveju kiek mažiau svarbus išleidimo į apyvartą faktas.³⁶ Pagrindinis dėmesys turi būti sutelkiamas į **tinkamą produkto kokybę**, kai produktas buvo išleidžiamas apyvarton. Taipogi svarbu atsižvelgti ir į skirtingas įvairių produktų savybes.

Nemažai produktų, pavyzdžiui, maisto gaminiai, kosmetikos prekės, medikamentai ir kt., pakankamai greitai genda, todėl svarbu išsiaiškinti tokias aplinkybes kaip produktų laikymo sąlygos, jiems atsidūrus pradavėjų, vartotojų ir kt. asmenų žinioj. Apskritai visi produktai turi savo ilgiausiai vartojimui tinkamą laiką. Todėl, praėjus tinkamo vartojimo laikotarpiui, produktų kokybė gali pablogėti, o tokių produktų vartojimas – sukelti žalą dėl savo nekokybiškumo. Būtų neteisinga reikalauti gamintoją atlyginti tokią žalą. Kita vertus, produkto gedimas, nusidėvėjimas, kitoks kokybės pablogėjimas tikėtinas tik po tam tikro laiko, todėl nustatant gamintojo atsakomybę, būtina paisyti ir protingų vartotojų lūkesčių. Protinga tikėtis, jog legvojo automobilio padangų apsauginis raštas bus tinkamas tol, kol bus tinkama naudoti ir visa padanga³⁷. Į gamintojo atsakomybės sritį nepatenka ir taip vadinami sąžiningo, tinkamo naudojimo ir susidėvėjimo atvejai (angl. *fear wear and tear*)³⁸.

Turint omenyje tam tikrų produktų vartojimo ypatumus, galima numatyti ginčo dėl to, kas yra atsakingas už žalą, atsiradusią dėl nekokybiško produkto, atvejus, kai egzistuoja vartotojo ar kurio nors iš produktą paskirstančių asmenų rūpestingumo trūkumas. Tam tikros kategorijos produktai reikalauja specifinės priežiūros ir tinkamo vartojimo. Todėl, įrodinėjant produkto kokybiškumą, svarbu atsižvelgti ir į šiuos faktorius. Pavyzdžiais gali būti lengvasis automobilis, kuriam keliami tam tikri priežiūros reikalavimai (tinkamo kuro naudojimas,

³⁵ Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 72-2495.

³⁶ Žr.: 2.2 poskyrį.

³⁷ Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 487.

³⁸ Rogers W.V.H. Winfield and Jolowicz on tort. London: Sweet & Maxwell, 1989. P. 257.

periodinė techninė priežiūra ir pan.), plaukų lako flakonėlis, kurio negalima laikyti tam tikroje aukštoje temperatūroje ir pan. Jeigu produktui po jo išleidimo apyvarton nėra skiriama reikalinga priežiūra, ar jis naudojamas nesivadovaujant produkto vartojimo taisyklėmis, gamintojas neturi atsakyti už pablogėjusią tokio produkto kokybę.

Kita, neretai pasitaikanti žalos atsiradimo priežastis, yra vėlesnis produkto modifikavimas, bandant jį patobulinti, pritaikyti kitokiai naudojimo paskirčiai ir pan. Tokiais atvejais, siekiant nustatyti kokybę išleidimo į apyvartą metu, esant galimybei, reikia ištrinti patį produktą. Paprastai remiantis produkto specifikacijomis, standartais, gamybos proceso ypatumais ir panašiais kriterijais turėtų būti įmanoma atsekti pakeitimus, kurie iš esmės gamintojui negali priklausyti pagal produkto prigimtį.

Visi šie atvejai yra susiję su produkto kokybe tuo metu, kai produktas gamintojo yra išleidžiamas į apyvartą ar jau buvo išleistas anksčiau. Iškilus atskomybės klausimui, gamintojas, pasirėmęs aukščiau nurodytomis aplinkybėmis ir individualiomis produktų savybėmis, gali įrodyti, kad yra pagrindas manyti, jog išleidimo į apyvartą metu produktas buvo tinkamos kokybės, o žala atsirado dėl to, kad vartotojas jį naudojo pasibaigus galiojimo laikui, nesilaikydamas produkto vartojimo instrukcijų ir pan., ir būti atleistas nuo atsakomybės.

2.4. PRODUKTO PAGAMINIMAS NETURINT TIKSLO JĮ PASKIRSTYTI VERSLO TIKSLAIS ARBA PAGAMINIMAS IR PASKIRSTYMAS NE ŪKINĖS VEIKLOS METU KAIP PAGRINDAS ATLEISTI NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS

Šiuolaikinėje rinkoje gamyba ir paslaugų teikimu verčiasi tiek pasaulinį savo struktūrų tinklą sukūrusios stambios įmonės, tiek vidutinės ir smulkios įmonės ar pavieniai asmenys, užsiimantys individualaus pobūdžio veikla. Labai dažnai kažkokį produktą ar paslaugą vienas kitam suteikia ir verslu neužsiimantys fiziniai asmenys. Tokių gyvenimiškų pavyzdžių rasti nesunku: tai rudeniui atėjus kaimynui parduotas maišas obuolių, ar krepšelis miške surinktų uogų, draugei padovanotas savo sukurtas papuošalas ar iškeptas pyragas, sesers atliktas masažas, giminaičio atliktas namo remontas ir kt.

Plačiai žvelgiant, įmonių, individualių verslininkų ir fizinių asmenų ne verslo metu sukurtų produktų paskirstymas iš esmės nesiskiria. Visais atvejais tam tikros veiklos pasekoje sukuriamas produktas, kuris vėliau yra paskirstomas ir per tarpinius asmenis ar tiesiogiai pasiekia vartotoją. Tačiau labiau įsigilinus į šiuos santykius, kai dėl netinkamos produkto kokybės vartotojui padaroma žala, matome, jog egzistuoja ryškus civilinės atsakomybės už pagamintą daiktą ar suteiktą paslaugą ribų skirtumas. CK 6.292 str. numato atsakomybę be kaltės

gamintojams, kaip jie apibrėžiami šio straipsnio prasme. Tuo tarpu visiems kitiems asmenims CK nustato švelnesnę atsakomybės rūšį. Pastarieji bus atsakingi įrodžius jų kaltę.

Visi aukščiau minėti aspektai paaiškina dar vieną atleidimo nuo atsakomybės pagrindą. CK 6.298 str. 1 d. 3 p. nustatoma, kad gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės jeigu įrodo, kad produktas nebuvo pagamintas turint tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti verslo tikslais arba nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo ūkinės veiklos metu. Panašiai šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas suformuluotas ir Direktyvos 7(c) straipsnyje.

Šio pagrindo esmė yra suteikti apsaugą nuo griežtos atsakomybės tam tikriems asmenims. Kaip jau minėta, griežta atsakomybė nustatoma gamintojams pagal CK 6.292 str. Tokį teisinį reguliavimą diktuoja pati atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ar paslaugų, paskirtis. Būtų nesąžininga griežtą atsakomybę nustatyti ir asmenims, kurie neužsiima veikla, teikiančia pastovią ekonominę naudą. Nors, kaip matysime toliau, konkretaus atlygio negavimas pats savaime nėra atleidimo nuo atsakomybės pagrindas. Tam tikrais atvejais ir negavęs tiesioginio užmokesčio gamintojas yra laikomas atsakingu. Atlygintinumas yra tik pagalbinė aplinkybė atleidimo sąlygų patvirtinimui.

Detaliau nagrinėjant CK 6.298 str. 1d. 3p. nuostatų turinį, atkreiptinas dėmesys į būtinas įrodyti sąlygas. Išskirtini du atvejai, kai gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės:

- 1) įrodžius, kad produktas buvo pagamintas neturint tikslo jį paskirstyti verslo tikslais, arba
- 2) nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo ūkinės veiklos metu.

CK naudojamas formulavimas leidžia daryti išvadą, kad gamintojui pakanka įrodyti kurią nors vieną iš sąlygų.

Iš pirmosios aplinkybės analizės seka išvada, kad svarbiausias yra tikslas, kuriuo produktas buvo pagamintas. Gamintojo atleidimas nuo atsakomybės galimas tik tada, kai produktas nėra pagamintas turint tikslą jį **paskirstyti verslo tikslais**. Sąvoka „paskirstymas verslo tikslais“ nei CK 6.298 straipsnyje, nei CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs. išsamiau nėra paaiškinama. Kaip galimi tokio paskirstymo variantai pateikiami produkto pardavimas, nuoma (CK 6.298 str. 1d. 3 p.). Tačiau tai nebaigtinis sąrašas, todėl išvada yra tokia, kad bet kokiek veiksmai, kurie paprastai yra siejami su ekonominiais verslo sanktykais atitiks „paskirstymo verslo tikslais“ sąvoką (pavyzdžiui: paskola). Direktyvoje naudojama kiek kitokia sąvoka – „paskirstymas ekonominiiais tikslais“. Tokia sąvoka ir įsigilinimas į gamintojo atsakomybės principus talkina, tikslinant sąvokos reikšmę.

Vienas pagrindinių tokios atsakomybės principų - griežta atsakomybė nustatoma tik gamintojui ir kitiems galimiems atsakomybės subjektas (importuotojas ir kt.), kaip jie apibrėžiami CK 6.292 str. Paprastai, gamintojai paskirstydami produktus turi vieną pagrindinį

tikslą – gauti ekonominę naudą, kitaip tariant – pelną, kuris iš dalies ir pateisina jiems taikomą griežtą atsakomybę už nekokybiškus produktus. O pagal Direktyvoje parinktą formuluotę produktas neturi būti pagamintas turint tikslą jį parduoti ar kitaip platinti ekonominiiais tikslais. Taigi tai pažymi, jog kriterijus nustatyti ar produktas paskirstomas verslo tikslais yra ekonominio tikslo pasiekimas, kitaip tariant ekonominės naudos, pelno gavimas. Tačiau konkreti nauda ne visada yra akivaizdi. Pavyzdžiui, nemokamų produkto pavyzdžių išdalinimas vartotojams iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti kaip neatinkantis kriterijaus. Pažvelgus atidžiau, tampa aišku, kad tokie veiksmai yra reklama, kuri nors ir neiškarto, bet per tam tikrą laiko tarpą pasireiškia ekonominės naudos gavimu. Jei ji ir negaunama, vis tiek išlieka naudos siekimas, kuris neleistų gamintoją atleisti nuo atsakomybės. Todėl kiekvienoje atskiroje byloje, būtina atsižvelgti į visas aplinkybes, bendrą jų vaizdą, ir tokių būdu atskleisti pagrindinį produkto pagaminimo tikslą.

Tokia pozicija patvirtinama ir jau minėtoje *Veedefald* byloje. Buvo iškeltas klausimas dėl Direktyvos 7 (c) straipsnio interpretavimo jo taikymo apimties atžvilgiu. ETT nagrinėdamas bylą nurodė, jog aplinkybės, kad produktas pagaminamas naudojimui teikiant specialias medicininės paslaugas, finansuojamas visuomeninėmis lėšomis surinktomis per mokesčius, ir už kurį pacientas tuoj pat nemoka, negali sumenkinti ekonominio ir sietino su verslu gamybos pobūdžio. Tokią veiklą negalima laikyti labdaringa³⁹. Remdamasis aplinkybėmis Teismas nusprendė, kad Direktyvos 7 (c) straipsnis, atleidžiantis gamintoją nuo atsakomybės, kai produktas nebuvo pagamintas ekonominiiais tikslais ar ne jo verslo metu (angl. *not in the course of his business*), neapima tų atvejų, kai pagaminamas nekokybiškas produktas, skirtas naudojimui teikiant specialias medicininės paslaugas, kurios finansuojamos visuomeninėmis lėšomis ir už kurias pacientas neturi mokėti⁴⁰. Tokią pačią poziciją išreiškia ir ETT generalinis advokatas Ruiz-Jarabo Colomer savo nuomonėje, pareikštoje *Veedefald* byloje⁴¹. Darytina išvada, kad analogijos principu ETT nustatyti kriterijais reikia vadovautis ir nagrinėjant kitokių produktų gamintojų atleidimo nuo atsakomybės klausimą. Kai gamyba ekonominio pobūdžio ir yra sietina su verslu, gamintojas negali būti atleidžiamas.

Analizuojant *Veedefald* sprendimą, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ETT leidžia suprasti, jog produkto pagaminimas ir paskirstymas labdaros tikslais, atleistų gamintoją nuo atsakomybės. Taigi darytina išvada, kad tokia gamyba vertintina kaip viena iš galimų veiklos rūšių, kurios patenka į nagrinėjamo atleidimo nuo atsakomybės pagrindo taikymo sritį.

Gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės ir tuo atveju, kai produktas nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo **ūkinės veiklos metu** (angl. *in the course of business*).

³⁹ European Court of Justice. Case C – 203/99 *Henning Veedefald v. Århus Amtskommune* [2001] ECR I-3569 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16. Para. 21.

⁴⁰ Ibid. Para. 22.

⁴¹ Opinion of Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer. Case C – 203/99 *Henning Veedefald v. Århus Amtskommune* // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

Antroji aplinkybė itin glaudžiai siejasi su pirmąja. Tik šiuo atveju svarbus ne gamintojo veiksmų tikslas, o tai ar jie yra atliekami gamintojo įprastos ūkinės veiklos metu, ar ne. Galbūt sodininkas, besiverčiantis prekyba vaisiais, parduos ir maišelį bulvių savo kaimynui. Tačiau pastarieji veiksmai nėra jo ūkinė veikla. Ūkinė veikla galima suprasti kaip tam tikrą pastovų asmens užsiėmimą, verslą ar kitokią veiklą, kuri turėtų būti jam būdinga, pasikartojanti, neatsitiktinio pobūdžio. Todėl kaip kriterijus nustatant, produktas pagamintas, paskirstytas ūkinės veiklos metu, turėtume laikyti tęstinį veiklos pobūdį.

2.5. VALSTYBĖS INSTITUCIJŲ NUSTATYTŲ PRIVALOMŲ TAISYKLIŲ LAIKYMASIS KAIP PAGRINDAS ATLEISTI NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS

Vienas pagrindinių reikalavimų gamintojams ir paslaugų teikėjams yra jų teikiamų produktų saugumas bei tinkama kokybė. Visuomenėje siekiama kuo labiau apsaugoti vartotoją nuo galimos žalos, sukeltos nekokybiškais produktais. Todėl produktų gamyba ir paslaugų teikimas, paprastai, vykdomas vadovaujantis iš anksto nustatytais principais ir tam tikromis taisyklėmis, padedančiomis gamintojams pasiekti norimų rezultatų. Tokios taisyklės, gali būti labai įvairaus pobūdžio pagal savo reguliavimo objektą: nustatančios tam tikrus produkto sudėties reikalavimus, reguliuojančios gamybos proceso eigą ir t.t.

Nepaisant įvairovės ir žvelgiant plačiau, visas taisykles galime išskirti į kelias grupes. Pagal jas nustatančius subjektus išskirtinos:

- 1) taisyklės, nustatytos valstybės institucijų,
- 2) taisyklės nustatytos pačių gamintojų ir paslaugų teikėjų ar nevalstybinių institucijų.

Pagal taisyklių privalomumą galime išskirti:

- 1) imperatyvaus pobūdžio taisykles,
- 2) dispozityvaus pobūdžio taisykles.

Valstybės institucijų nustatyti reikalavimai gamintojams yra reikšmingi nustatant, ar produktas yra kokybiškas. Egzistuoja daugybė teisės aktų, nustatančių tam tikrus reikalavimus (pvz.: tam tikros produkto sudėties), kuriuos turi atitikti produktas prieš jį išleidžiant į apyvartą⁴². Be to, gamybos ir paslaugų teikimo praktikoje gamintojai paprastai gali vadovautis ir savo nustatytais standartais. Reikia pastebėti, kad nepaisant to, ar gamintojas turi laisvę pasirinkti tam tikrą reguliavimo būdą, nuo momento, kai priimamas sprendimas vadovautis tam tikromis taisyklėmis, visos jos tampa gamintojui privalomomis. Todėl praktikoje taisyklių kilmė tampa mažiau svarbi nei jų turinys. Tačiau aukščiau pateiktas klasifikavimas turi esminės reikšmės siekiant išvengti atsakomybės dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produktais.

---

⁴² Tai įvairūs normatyvai, standartai, reikalavimai produkto sudėčiai, gamybos sąlygoms ir pan.

CK 6.298 str. 4 d. įtvirtinamas ketvirtasis gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas. Gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės įrodęs, kad produktų kokybę pablogėjo dėl atitinkamų valstybės institucijų nustatytų privalomų taisyklių laikymosi. Panašiai skamba ir Direktyvos 7 (d) str. nustatytas atitinkamas atleidimo pagrindas. Reikia manyti, kad tokia galimybė gamintojui būti atleistam nuo atsakomybės bandoma sukurti rinkoje sąlygas, nediskriminuojančias skirtingo pobūdžio gamintojų. Kadangi gamyba gali būti itin įvairių pobūdžių, natūralu, kad vieniems gamintojams bus taikomas griežtesnis jų veiklos reguliavimas, tuo tarpu kiti gamintojai turės didesnę veiksmų laisvę. Atsiradus produkto kokybės pablogėjimui, sąlygotam valstybės institucijų taisyklių laikymosi, gamintojas atsidurtų mažiau palankesnėje padėtyje, nei kitos rūšies produkto gamintojas. Galima numatyti, jog nesant galimybės apsiginti nuo atsakomybės už pablogėjusios kokybės produktų sukeltą žalą, atsirastų prielaidos tam tikrų produktų gamybos sumažėjimui ar jų kainos pakilimui.

Analizuojamas pagrindas turi būti nagrinėjamas bendrame reikalavimų, keliamų gamintojo produktų saugumui ir kokybei, kontekste, nes yra itin glaudžiai su jais susijęs, tačiau pats pagrindas turi būti suprantamas kaip apimantis labai siaurą aspektą⁴³.

Šis gamintojo gynybos nuo pareikštų reikalavimų būdas įmanomas tik tuo atveju, jeigu **taisyklės** buvo **nustatytos valstybės institucijų**, jei šių taisyklių reikalavimų laikymasis buvo privalomas ir jeigu produkto kokybę pablogėjo išimtinai dėl šių taisyklių laikymosi. Kaip matome, atleidimo pagrindą sudaro trys aplinkybės. Tik esant joms visoms, gamintoją galima atleisti nuo atsakomybės už netikamos kokybės produktu padarytą žalą.

Iš CK naudojamos formuluotės aišku, kad akto forma šiuo atveju neturi reikšmės. Seka išvada, kad tai gali būti ir bendro pobūdžio ir individualaus taikymo aktas. Tačiau išleidęs aktą subjektas turi pasižymėti vienu požymiu – tai turi būti ne privati ar visuomeninė organizacija, o valstybinė institucija. Labai svarbu, kad taisyklės būtų privalomos. Jei taisyklės buvo dispozityvaus pobūdžio ir dėl to gamintojas turėjo galimybę pasirinkti kokybės nemenkinantį veikimo būdą, jos nesudarys pagrindo atleisti gamintoją nuo atsakomybės. Vis dėlto esmine nagrinėjamo atleidimo nuo atsakomybės pagrindo sąlyga reikia laikyti tai, kad produkto kokybės pablogėjimas sąlygojamas būtent privalomų taisyklių laikymosi. Jei produkto nekokybiškumas atsiranda dėl kitų aplinkybių, gamintojas nebus atleidžiamas.

Taigi, tai pagrindas, kuris iš esmės praktikoje turėtų pasitaikyti itin retai, turint omenyje, kad valstybės institucijų nustatyti reikalavimai gamintojams yra kaip tik ir skirti užtikrinti produktų saugumą ir kokybiškumą. Galima įsivaizduoti, kad tokie atvejai gali daugiausiai pasitaikyti itin sparčiai besivystančiose gamybos ir paslaugų teikimo srityse, kai tiesiog nespėjama pakeisti teisino reglamentavimo.

---

⁴³ Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 481.

2.6. TAM TIKRAS MOKSLO IR TECHNINIŲ ŽINIŲ LYGIS PRODUKTO IŠLEIDIMO Į APYVARTĄ METU KAIP PAGRINDAS ATLEISTI NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS

Gyvename amžiuje, kuris neretai vadinamas „technologijų amžiumi“. Ypatingai tai atsispindi gamintojų ir paslaugų teikėjų veikloje. Pastovus technologinių naujovių, taikomų gamybos procese, srautas laikomas įprastiniu reiškiniu. Spartaus technologinio vystymosi tendencija sąlygoja vis labiau sudėtingėjančias produktų konstrukcijas, dizainą, tobulėjančią gamybos produktų bei paslaugų teikimo procesą. Tačiau nepaisant teigiamo pažangos poveikio, reikia pastebėti, kad naujovės visuomet siejamos ir su tam tikra rizika. Dažnai ilgalaikės technologinių naujovių pasekmės yra sunkiai nuspėjamos ir išryškėja tik po tam tikro laiko tarpo. Toks situacijos neaiškumas, kurio neįmanoma išsklaidyti remiantis esamu mokslinių žinių lygiu, sukelia vadinamą „išsivystymo riziką“ (angl. – *development risk*). Kaip pažymima Komisijos dokumente, pavadintame „Žaliaja knyga“, kuris skiriamas atsakomybei už nekokybiškus produktus, tokia gamintojui išskylanti rizika yra vienas prieštaraujančių gamintojų atsakomybės aspektų⁴⁴. Tai pasakytina ir apie penktąjį specialų gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindą, kuris siejamas su minėta rizika. Direktyvos 7 (e) str. ir CK 6.298 str. 1 d. 5 p. atleidžia gamintoją nuo atsakomybės, jeigu jis įrodo, kad mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę.

Šio gamintojo gynybos nuo pareikštų reiklavimų būdo įtvirtinimas Direktyvoje bei ES valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose ir šiuo metu išlieka pastoviu prieštaravimų šaltiniu. Dažnai ši gynyba suprantama kaip didelis žingsnis į šalį nuo centrinio Direktyvoje įtvirtinto griežtos gamintojo atsakomybės (t.y. atsakomybės be kaltės) principo⁴⁵. Nesunku suprasti, jog tokią poziciją remia vartotojų teisių saugotojai. Jiems tai reiškia vartotojų teisių gynybos ribų siaurinimą. Ir priešingai, kitų nuomone šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas yra esminė apsaugos priemonė nuo naujų technologinių iniciatyvų stagnacijos bei draudimo išlaidų kontrolės būdas⁴⁶. Tokia pozicija atitinka gamintojų bei jų teises ginančių organizacijų interesus.

Taipogi teigiamia, kad šiuo atleidimo nuo atsakomybės pagrindu išsaugomas teisingas gamintojų ir vartotojų interesų suderinimas, kuris yra vienas iš Direktyvos tikslų. Nors vartotojų atstovai, kaip tik priešingai, šį pagrindą vertina kaip per didelės naštos skyrimą vartotojams ir nepateisina, kad pastarieji turi taikytis su žala, kurią sukelia produktas tapęs nekokybišku, dėl nepakankamai aukšto mokslo ir žinių lygio, kuris būtų leidęs gamintojui išvengti defekto.

⁴⁴ Commission of the European Communities. Green Paper on Liability for Defective Products. COM (1999) 396 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16. P. 23.

⁴⁵ Lovells. Product liability in the European Union. A report for the European Commission. February 2003 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16. P. 49.

⁴⁶ Ibid. P. 49.

Tai vieni pagrindinių argumentų, kuriais remiasi šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo priešininkai ir jo įtvirtinimą nacionalinėse sistemose palaikantieji asmenys. Toks ginčas prasidėjęs dar prieš priimant Direktyvą, tęsiasi ir iki šių dienų. Atsiželgiant į tai, galime daryti prielaidą, kad artimiausiu metu vieningos nuomonės nebus prieta. Pati gamintojų ir vartotojų interesų prigimtis nulemia pastovią jų priešpriešą ir būtinybę kompromisų būdu juos derinti.

Kadangi iki Direktyvos priėmimo nebuvo pasiektas konsensusas, išspręsti atleidimo nuo atsakomybės pagrindo įtvirtinimo nacionalinėse sistemose klausimą buvo palikta valstybėms narėms. Pagal Direktyvos 15 (1) (b) str. kiekviena valstybė, kuriai ši direktyva yra taikoma, gali savo teisės aktuose nustatyti, jog gamintojas bus kaltas net ir įrodęs, jog mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu buvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę. Tačiau tik Suomija ir Liuksemburgas iki šiol yra pasinaudoję galimybe netaikyti šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo.

Tuo tarpu kelios valstybės yra pasirinkusios kitokį sprendimo būdą ir apribojo Direktyvos 7 (e) str. nuostatų taikymą tik kai kuriose srityse, kurios laikomos prioritetinėmis vartotojų teisių gynimo atžvilgiu. Ispanijoje atleidimas nuo atsakomybės, paremtas mokslo ir techninių žinių lygiu, netaikomas medicinos bei maisto produktams skirtiems žmonių vartojimui, o Prancūzijoje – žmogaus kūno dalims ir produktams gaminamiems naudojant žmogaus kūno dalis. Išsiskirtinis yra Vokietijos teisinis reguliavimas. Nors šioje šalyje įgyvendinamos visos Direktyvos nuostatos, tačiau federalinio teisės akto, skirto vaistų teisiniam reguliavimui, realus poveikis pasireiškia 7 (e) str. netaikymu produktams, patenkantiems į akto reguliuojamą kompensavimo schemą⁴⁷.

Kitos ES valstybės pasirinko taikyti analizuojamą atleidimo nuo atsakomybės pagrindą be specialių išimčių ir apribojimų. Jungtinė Karalystė buvo pirmoji priėmusi teisės aktą įgyvendinantį Direktyvą ir labai greitai sulaukė kritikos dėl tikslių sąlygų, kuriomis atleidžiama pagal 7 (e) str., neįtvirtinimo. Dėl šios priežasties ETT byloje *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*⁴⁸ (toliau – *Commission v United Kingdom*) Komisija ginčijo, jog Jungtinės Karalystės teisės nuostatos neatitinka Direktyvos ir jai prieštarauja. ETT savo nuosprendyje pareiškė, jog Jungtinės Karalystės praktika neleidžia teigti, jog atleidimo nuo atsakomybės pagrindo reguliavimas yra prieštaraujantis Direktyvos nuostatoms. Išsamiau ši byla ir jos reikšmė atleidimo nuo atsakomybės taikymui analizuojama toliau, šiame poskyryje.

---

⁴⁷ Lovells. Product liability in the European Union. A report for the European Commission. February 2003 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16. P. 13.

⁴⁸ European Court of Justice, Case – 300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1997] ECR I-2649 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

Apibendrinus ES valstybių pasirinkimus dėl Direktyvos 7 (e) str. taikymo, matome, kad vis dėlto daugumoje valstybių tokio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo taikymas šiuo metu nelaikomas nepagrįstai ribojančiu vartotojų teises ir yra tinkamas būdas užtikrinti teisingą rizikos tarp gamintojų ir vartotojų paskirstymą. Tačiau vieningo atsakymo į klausimą, ar iš tiesų toks gamintojo atleidimas nuo atsakomybės yra pagrįstas, pateikti negalima. Tai politinio pobūdžio klausimas, kuris lemia vartotojų teisių apsaugos ribos kiekvienoje iš valstybių.

Lietuva, kaip ir daugelis ES valstybių narių, nusprendė taikyti atleidimą nuo atsakomybės, jei mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę, be apribojimų atskiruose sektoriuose. Tokiai nuomonei reikėtų pritarti, kadangi, kaip matysime iš turinio analizės, šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas atsižvelgiant į būtinas įrodyti aplinkybes gali būti taikomas labai retai. Todėl juo nėra paneigiami teisėti vartotojų interesai, o įtaka produktų gamybos ir paslaugų teikimo sferoje jiems kaip tik yra naudinga. Ji pasireiškia produktų tobulinimo, su jais susijusių naujovių skatinimu bei tinkamos produktų kokybės užtikrinimu. Tuo tarpu, jei tam tikroje srityje susidarytų situacija, kai vartotojams tenkančios rizikos nebūtų galima pateisinti, atsižvelgiant į visuomenėje egzistuojančius teisnius, o tuo pačiu ir moralinius principus, įstatymų leidėjas galėtų apsvarstyti būtinybę taikyti atsakomybę gamintojui ir tais atvejais, kai jis neturėjo galimybės nustatyti netinkamos kokybės.

Atsižvelgiant į rinkos tendencijas, galima nuspėti, kad žala dėl netinkamos kokybės produktų, defektui atsiradus dėl nepakankamo esamų mokslo ar techninių žinių lygio, daugiausiai gresia sparčiausiai besivystančiuose sektoriuose kaip: medicinos produktų ir paslaugų, chemijos, biochemijos produktų, maisto pramonėje. Panašios prielaidos daromos ir antrojoje Komisijos atsakaitoje dėl Direktyvos taikymo⁴⁹.

Ilgą laiką Europoje buvo ginčytasi dėl tikslaus šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo turinio ir taikymo sąlygų. 1997 m. ETT pateikė esminių klausimų interpretavimą byloje *Commission v United Kingdom* byloje, tačiau sprendimas apima ne visus pagrindo taikymo aspektus.

Atleidžiant gamintoją nuo atsakomybės pagal CK 6.298 str. 1 d. 5 p. svarbiausia aplinkybė yra tam tikras **mokslo ir techninių žinių lygis**. Nagrinėjant šią aplinkybę atleidimo nuo atsakomybės kontekste, pirmiausiai, dėmesys atkreiptinas į keletą aspektų: 1) ką reikėtų laikyti žiniomis, 2) ar žinios, kuriomis remiamasi, yra mokslinės, techninės.

Kalbant apie pirmąjį aspektą, reikia pažymėti, jog paprastai, bet kokio pobūdžio žinios susiformuoja palaipsniui. Jos prasideda nuojautomis, hipotezėmis, tikrinamos bandymais, kol

---

⁴⁹ Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on liability for defective products, COM (2000) 893 final // http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosID=161580. Prisijungta: 2005 12 16. P. 18

galų gale yra pripažįstamos kaip tam tikros informacijos žinojimas pačių žinias formavusių asmenų ar informuotųjų apie jas asmenų daugumos⁵⁰. Tačiau vien nuojautos, įtarimai ar baimės neprilygsta tam, kas yra žinios, jau vien todėl, jog jos dažnai gali pasirodyti esančios visai nepagrįstos. Todėl nagrinėjant gamintojo atleidimą nuo atsakomybės turi būti remiamasi tik informacija, kurią galima interpretuoti kaip žinias, o ne vien nepagrįstus numanymus. Puikiais šiuolaikinius pavyzdžiais gali būti įtarimai ir baimės apie pavojus, keliamus ilgalaikio mobiliųjų telefonų naudojimo, mikrobangų krosnelėse sušildyto maisto vartojimo ir pan. Seka išvada, kad žinios, kuriomis turėtų būti remiamasi, nagrinėjant klausimą dėl gamintojo atleidimo nuo atsakomybės turi būti tam tikru būdu patvirtinta informacija. Mokslo ir techninės žinios, leidžiančios nustatyti netinkamą kokybę atsiranda tada, kai nustatoma tiksli sąsaja tarp produkto ir jo galimo žalingo poveikio⁵¹.

Antrasis aspektas, svarbus tuo, kad atskleidžia, kokio pobūdžio žiniomis galima remtis, atleidžiant gamintoją nuo atsakomybės. Ne visos žinios, o tik mokslinio ir techninio pobūdžio žinios yra svarbios gamintojo atleidimo nuo atsakomybės atveju. Galima nuspėti, kad nevisada įmanoma vienareikšmiškai nustatyti ribą tarp mokslinių bei techninių žinių ir kitokio pobūdžio žinių. Tačiau darytina išvada, kad tais atvejais, kai netinkama kokybė nebuvo nustatyta dėl akivaizdžių faktų neįvertinimo, t.y. nepasinaudojimo visuotinai žinomomis bendro pobūdžio žiniomis ir paprasčiausiai praktinio eksperimento neatlikimo, gamintojas negalės pasiremti mokslo ar techninių žinių neegzistavimu konkrečiu atveju, kaip pagrindu būti atleistam nuo atsakomybės. Tais atvejais, kai pagaminamas visai naujas produktas ir dėl to objektyviai negali egzistuoti jau atliktų bandymų, nustatančių žalingą produkto poveikį tam tikrais atvejais, ar tam tikriems objektams, dėl kurio gali kilti žala vartotojui, gamintojas turi pareigą pats patikrinti tikėtinas grėsmes⁵². Iš to seka, jog žinios turi būti ne tik esamos, bet ir tos, kurias gamintojas turėjo žinoti, išleisdamas produktą į apyvartą.

Kitas itin svarbus aspektas yra tai, kokių mokslinių ir techninių žinių lygiu, buvusiu produkto išleidimo į apyvartą metu, gamintojas gali pasiremti. Ar tai yra žinios, naudojamos konkrečių produktų gamybos srityje? O gal tai yra žinių lygis apskritai, egzistavęs visame pasaulyje? Šiuo atžvilgiu yra reikšminga jau minėta ETT byla *Commission v United Kingdom*.

Komisija teigė, jog Jungtinė Karalystė netinkamai įgyvendino Direktyvos nuostatas. Jos pasirinktas teisinis reguliavimas nepateisinamai praplėtė atleidimo nuo atsakomybės pagrindą ir taip paneigė griežtą gamintojo atsakomybę, nustatytą Direktyvos 1 str. Komisija pažymėjo, jog Direktyvoje nustatomas **testas yra objektyvus**, kuris remiasi esamu mokslinių ir techninių žinių

⁵⁰ Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 516.

⁵¹ Ibid. P. 519.

⁵² Ibid. P. 517.

lygiu, o ne kito panašaus produkto rūpestingo gamintojo galimybe nustatyti netinkamą kokybę. Gamintojui būtų lengviau įrodyti, kad nei jis pats, nei panašaus produkto gamintojas nebūtų nustatęs netinkamos produkto kokybės, nors ir būtų ėmęsi standartinių atsargumo priemonių, būdingų tam tikrai pramonės šakai, negu įrodyti, kad mokslas ir techninių žinių lygis buvo toks, kad niekas nebūtų galėjęs nustatyti defekta⁵³.

ETT konstatavo, jog atleidimo nuo atsakomybės pagrindas negali būti taikomas vien todėl, kad buvo laikomasi saugumo priemonių, siekiant nustatyti netinkamą kokybę, kurios būdingos tam tikrai pramonės šakai. Direktyvos 7 (e) str. yra nukreiptas ne į konkrečią pramonės šaką, o besąlygiškai į aukščiausią mokslo ir techninių žinių lygį, kuris apima pažangiausias žinias, buvusias tuo metu kai produktas buvo išleistas į apyvartą⁵⁴. Kaip matome, remiamasi objektyviu žinių lygio testu, t.y. vertinamos visos įmanomos žinios, kurios egzistavo pasaulyje, kai gamintojas išleido produktą į apyvartą. Svarbu ir tai, kad yra preziumuojama, jog gamintojas yra susipažinęs su aukščiausiu žinių lygiu.

Tačiau mokslinės bei techninės žinios, kurios žinomos Afrikoje, ne visuomet bus lengvai pasiekiamos gamintojui iš Europos. Kyla klausimas, ar ETT nustatytas objektyvus žinių testas įpareigoja gamintoją būti susipažinusi su viso pasaulio galimais šaltiniais, kurių dėka jis galėtų nustatyti netinkamą savo produkto kokybę? Jeigu taip, ar tokiu atveju iš viso yra įmanoma gamintojo gynyba? Generalinis advokatas Tesauro *Commission v United Kingdom* byloje pateikęs savo nuomonę, atkreipė dėmesį į informacijos prieinamumo problemą. Kaip pavyzdį jis pateikė palyginimą tarp mokslinio tyrimo atlikto Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV), publikuoto tarptautiniame žurnale anglų kalba ir tokio pačio tyrimo publikuoto vien kinų kalba žurnale, kuris leidžiamas viename regione ir nepatenka už jo ribų. Atsižvelgiant į tai, seka išvada jog būtų neteisinga laikyti Europos gamintoją atsakingu už netinkamą produkto kokybę, kurios jis nustatyti negalėjo, nors kažkur Azijoje vienas tyrinėtojas sugebėjo tai nustatyti.

Būtina atkreipti dėmesį, jog informacijos palitimas, jos prieinamumas kiekvienam gamintojui neišvengiamai sąlygojamas tokių objektyvių faktorių kaip kalba, kuria ji yra pateikiama, kilmės šaltinis, slaptumas. Neretai gali būti, jog tyrimas buvo atliktas konkrečios kompanijos viduje ir informacija nėra paskleidžiama už jos ribų. Suprantama, jog kartais tokia informacija gali būti vertinama ir kaip komercinė paslaptis. Dėl šių priežasčių, kitam gamintojui ji bus praktiškai nepasiekiamas. Atsižvelgiant į šiuos informacijos pasklidimo ypatumus, mokslo ir žinių lygį reikia vertinti kaip apimančią visą informaciją, paplitusią pasaulinės mokslinės visuomenės rate, tačiau turi būti atsižvelgiama ir į remiantis protingumu patikrintą galimybę

---

⁵³ European Court of Justice, Case – 300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1997] ECR I-2649 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16. Para. 17.

⁵⁴ *Ibid.* Para. 26.

informacijai laisvai cirkuliuoti⁵⁵. ETT pritardamas Generalinio advokato nuomonei, taipogi nurodė, kad žinios gamintojui turi būti prienamos, tuo metu kai produktas buvo išleistas į apyvartą. Seka išvada, kad požiūris į gamintojo atleidimą nuo atsakomybės negali būti vien formalus, antraip, šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas taptų vien deklaratyvus ir nesuteiktų realios galimybės gamintojui apsiginti nuo pareiškėtų reiklavimų, remiantis aplinkybe, kad netinkamos kokybės jis negalėjo nustatyti dėl nepakankamo mokslo ir techninių žinių lygio, buvusio tuo metu, kai produktas buvo išleistas į apyvartą.

Galutinis sprendimas *Commission v United Kingdom* byloje buvo Jungtinės Karalystės naudai. ETT išaiškino, kad nacionalinės teisės normos nebuvo suformuluotos taip, kad išreikštų subjektyvų mokslo ir techninių žinių testą. Be to teismai privalo interpretuoti atleidimo nuo atsakomybės sąlygas sutinkamai su Direktyva, nepaisant nevienodos formuluotos. ETT konstatavo, kad jokia Jungtinės Karalystės nacionalinių teismų praktika neparodė, jog atleidimo nuo atsakomybės pagrindas buvo interpretuojamas priešingai, nei yra nustatyta Direktyvos 7 (e) str. Tuo remiantis, Jungtinės Karalystės teisinis reguliavimas buvo pripažintas kaip tinkamai įgyvendinantis Direktyvą.

Nagrinėjant gamintojo atleidimo nuo atsakomybės klausimą, svarbu yra ir laiko aspektas. Iš CK 6.298 str. 1 d. 5 p. nuostatų yra aišku, jog atskaitos tašku vertinant mokslo ir techninių žinių lygį turi būti momentas kai produktas yra išleidžiamas į apyvartą. Jo samprata jau buvo nagrinėta 2.2 poskyryje.

Aukščiau išanalizuoti atleidimo nuo atsakomybės pagrindo turinio aspektai nurodo, į ką reikia orientuotis sprendžiant, ar galima gamintoją atleisti nuo atsakomybės dėl to, jog mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę. Vis dėlto, nagrinėjant kiekvieną atskirą bylą, kai kurių iš šių aspektų vertinimas priklausys nuo to, kaip teismas interpretuos atitinkamas aplinkybes ir nustatys, kuri informacija laikytina žiniomis, kurios žinios yra mokslinio ar techninio pobūdžio, ar buvo tos žinios prieinamos gamintojui ar ne.

Ir nors praktikoje šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo reikšmingumas nėra patvirtintas, galime daryti išvadą, kad svarstyti jo panaikinimą ar keitimo galimybes nėra verta. Jau nuo Direktyvos atsiradimo jis laikytas vienu svarbiausių faktorių, padedančių teisingai subalansuoti vartotojų ir gamintojų interesus. Tam turi įtakos ir pakolkas retas pasinaudojimas šiuo atleidimo nuo atsakomybės pagrindu gamintojų tarpe, kadangi nustatytas objektyvus mokslinių ir techninių žinių testas nesuteikia piktnaudžiavimo galimybės. Tokiu būdu pakolkas

---

⁵⁵ Opinion of Advocate General Tesauro, Case – 300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16. Para. 24.

neišryškėjo situacijos, kuriose gamintojo atleidimas nuo atsakomybės būtų iš esmės prieštaravęs teisingumo ir protingumo principams bei būtų sunkiai pažeidęs vartotojų teises.

2.7. PRODUKTO ĮKOMPONAVIMAS Į KITĄ PRODUKTĄ KAIP ATLEIDIMO NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAS

Produktų gamyboje ir paslaugų teikimo praktikoje įprastas dalykas yra darbo pasidalinimas. Dažnai pasitaiko, kad vieno gamintojo sukurtas produktas panaudojamas kaip kito gamintojo produkto sudėtinė dalis. Vieni gamintojai išgauna žaliavą, gamina tam tikras detales, kurios vėliau patenka į kitų produktų sudėtį.

CK 6.298 str. 1 dalyje paskutinis šeštasis specialus gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas tampa gamintojo gynyba tuomet, kai gamintojo pagamintas produktas buvo įkomponuotas į kitą produktą ir žala atsiranda dėl to kito produkto konstrukcijos arba dėl viso produkto gamintojo pateiktų vartojimo taisyklių. Panašios aplinkybės nustatomos Direktyvos 7 (f) str.

Šis atleidimo nuo atsakomybės pagrindas apima atvejus, kai gamintojo produktas, įkomponuojamas į kitą produktą, yra tinkamos kokybės ir žala atsiranda ne dėl detales (produkto dalies) gamintojo, o vėlesnio gamintojo veiksmų. Būtų neteisinga gamintoją laikyti atsakingu už viso produkto kokybę, už kurią yra atsakingas kitas gamintojas, jei jis pagamino tik dalį, kuri buvo kokybiška. Tokiu atveju, galima teigti, kad gamintojo atsakomybė iš griežtos taptų absoliučia. Todėl šio specialaus atleidimo nuo atsakomybės pagrindo įtvirtinimas neturėtų būti abejojamas.

Produktas, į kurį įkomponuojama, gali būti galinės paskirties ar sudedamoji kito produkto dalis. Taip gali susidaryti ilga netiesioginiais ryšiais skirtingus gamintojus siejanti grandinė. Kiekvienas paskesnis gamintojas turėtų būti laikomas viso produkto gamintoju santykyje su sudėtinės dalies gamintoju. Jei produkto dalis taip pat susideda iš kelių gamintojų produktų, atsakomybės už šios dalies kokybę klausimas turėtų būti sprendžiamas nagrinėjant tos dalies ir ją sudarančių detalių gamintojų atsakomybę. Pastarieji galėtų remtis analizuojamu atleidimo nuo atsakomybės pagrindu. Daroma išvada – gamintojų grandinėje atskaitos tašku, atleidžiant nuo atsakomybės, tampa dviejų gamintojų produktų santykis. Jį galima įvardinti kaip „dalis-visuma“ santykį.

Nagrinėjant šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo turinį, atkreiptinas dėmesys, kad jis susideda iš poros įrodytinų aplinkybių. Pirmoji aplinkybė, kuria gali remtis gamintojas yra žala sukėlusio kito produkto konstrukcija. Ši aplinkybė pati savaime nereikalauja ypatingos aiškinimo. Esminis dalykas yra tai, jog žala vartotojui turi atsirasti būtent dėl viso produkto

konstrukcijos, kurioje įkomponuotas gamintojo produktas. Galime numanyti, jog praktikoje įmanomi atvejai, kai visos produkto dalys bus kokybiškos, tačiau jas sujungus į vieningą darinį, rezultatas bus netinkamos kokybės gaminys. Paslaugų taikymo atveju tai galėtų būti tam tikras iš atskirų paslaugų susidedantis kompleksas, kuris visumoje laikomas galutiniu produktu, kuris ir sukeltu žalą dėl atskirų paslaugų suderinimo.

Antroji aplinkybė, kuria gali pasiremti gamintojas, siekdamas išvengti atsakomybės, yra faktas, jog žala kilo dėl viso produkto gamintojo pateiktų vartojimo taisyklių. Skirtingai nei pirmoji, ši aplinkybė reikalauja gilesnės analizės. Abejonių kelia pati šios aplinkybės formuluotė CK 6.298 str. 1 dalyje. Be abejonės, direktyvos nėra tiesiogiai galiojantis Europos Sąjungos teisės aktas ir nacionalinių teisės aktų tekstai neprivalo būti identiški, tačiau savo prasme jie turi atitikti direktyvose nustatytą reguliavimą. Šiuo atveju mums reikšmingoje ES Direktyvoje pateikiama nors ir panaši, tačiau skirtinga atleidimo nuo atsakomybės aplinkybė. Pažodinis teksto vertimas yra toks: „defektas priskirtinas <...> **nurodymams**, duotiems viso produkto gamintojo“ (paryškinta autorės). Civilinio kodekso tekste nurodomos „viso produkto gamintojo pateiktų **vartojimo taisyklių**“ (paryškinta autorės). Kyla klausimas, ar Lietuvos įstatymų leidėjas ir Direktyvos autoriai turėjo omenyje tą pačią idėją ir vienodą šios aplinkybės prasmę? Logiškai mąstant, sąvoką „vartojimo taisyklės“ pagal jos įprastinę žodžių prasmę reikėtų interpretuoti kaip taisykles, kurios nurodo produkto vartojimo būdus. Taigi, vien pavadinimas išduoda taisyklių paskirtį – jos skiriamos produkto vartotojams. Todėl seka išvada, kad Civiliniame kodekse omenyje turimos tik tam tikros rūšies taisyklės, t.y. adresuotos vartotojams. Tuo tarpu nagrinėjant užsienio literatūrą susiduriama su kitokia šios atleidimo nuo atsakomybės pagrindo dalies interpretacija. Pavyzdžiui galima laikyti Jungtinę Karalystę. Čia nagrinėjama nuostata suprantama, kaip viso produkto gamintojo nurodymai, kurie buvo skirti ne vartotojams, o produkto dalies gamintojui⁵⁶. Aplinkybė atleidžianti gamintoją nuo atsakomybės suponuoja tai, kad produkto dalis, pagaminta pagal pateiktus viso produkto gamintojo nurodymus, bus tinkamos kokybės, ir nors vėliau taps aišku, kad viso produkto konstrukcija turi trūkumų, už jų sukeltą žalą atsakingas bus viso produkto gamintojas, o detalę pagaminęs gamintojas yra atleidžiamas nuo atsakomybės⁵⁷. Trumpai apibendrinant atleidimo nuo atsakomybės pagrindą, Jungtinėje Karalystėje literatūroje teigiama, jog tam, kad atvejis patektų į atleidimo nuo atsakomybės taikymo sferą gamintojas turi nebūti atsakingas už galutinį produktą arba

---

⁵⁶ Consumer Protection Act 1987, s 4 (1) (f) (ii): “defect <...> attributable <...> to compliance by the producer of the product in question with instructions given by the producer of subsequent product”.

⁵⁷ Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004. P. 529 – 530.

gamintojas turi sekti sekančio gamintojo, kuris naudos jo produktą savajame, nurodymus, kurie vėliau pasitvirtins kaip netinkami užtikrinti viso produkto kokybiškumą⁵⁸.

Direktyvos tekstas yra dviprasmiškas ir palieka vietos interpretacijai. Jame kalbama tiesiog apie nurodymus, pateiktus viso produkto gamintojo, nekonkretinant šių nurodymų pobūdžio. Dėl to, apibendrinami aukščiau pateiktą Lietuvos ir Jungtinės Karalystės Direktyvos 7(f) straipsnio interpretavimą, galime daryti prielaidą, kad valstybių įstatymų leidėjai, bandydami sukonkretinti straipsnio nuostatas, susiaurino jo prasmę. Tačiau ar toks prasmės susiaurinimas yra pateisinamas? Panašu, jog tik ETT gali pateikti atsakymą į šį klausimą, išaiškindamas, kokia yra tikroji analizuojamos nuostatos reikšmė.

Atsižvelgdamos į Europos Sąjungos tikslus, valstybės narės turi siekti kuo didesnės harmonizacijos vienodų teisinių santykių reguliavimo srityje. Direktyvoje nesant užuominų apie galimą interpretavimo būdą, vis dėlto reikėtų manyti, kad įstatymų leidėjas neturėtų susiaurinti „nurodymų, pateiktų viso produkto gamintojo“ prasmę ir įtvirtinti platesnę reikšmę, tam, kad taip galėtų būti apimtas platesnis galimų dalies ir viso produkto gamintojų santykių spektras. Taip būtų teisingiau atspindėtos Direktyvos nuostatos. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatyme įtvirtinus siauresnę prasmę, taikant ji negalėtų būti išplėsta. Pagrindai, atleidžiantys gamintoją nuo atsakomybės, yra specialūs ir jų negalima plečiamai aiškinti.

Išsiaiškinus įrodyti reikalingų aplinkybių turinį, svarbu nustatyti šių aplinkybių tarpusavio sąveiką. Direktyvoje ir Civiliniame kodekse vartojamas jungtukas „arba“ suponuoja, kad gamintojui pakanka įrodyti bent vieną iš dviejų aplinkybių, kad galėtų pasinaudoti gynyba nuo pareikštų reikalavimų.

Atsižvelgus į aukščiau pateiktus faktus, galima pasiūlyti CK 6.298 str. 1d. 6 punkto antrojoje dalyje pašalinti žodį „vartojimo“. Taip suformuluotą atleidimo nuo atsakomybės aplinkybę galima būtų interpretuoti ir kaip apimančią viso produkto gamintojo nurodymus, pateiktus detalės gamintojui, ir kaip nurodymus skirtus produkto vartojimui. Pastaruoju atveju produkto dalies gamintojas bus atleidžiamas nuo atsakomybės jeigu įrodo, kad žala kilo dėl viso produkto gamintojo duotų vartojimo nurodymų.

2.8. GAMINTOJO BEI PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMAS NUO ATSAKOMYBĖS, ESANT MIŠRIAI KALTEI

Praktikoje neretai pasitaiko atvejai, kada žala asmeniui ar jam priklausančiam turtui atsiranda keletos asmenų veiksmų sąveikoje. Tai pasakytina ir apie žalą, kuri gali atsirasti

---

⁵⁸ Harvey W.B., Parry D.L. The law of consumer protection and fair trading. London, Edinburg & Dublin: Butterworths, 2000. P. 184 -185.

dėl nekokybiško produkto ar paslaugos. Pavyzdžiui, asmuo patekęs į ligoninę, dėl apsinuodijimo nekokybišku maistu, slaugančiam gydytojui jam paskyrus netinkamą gydymą, patirs žalą sveikatai, kurią sąlygos ir nekokybiškas produktas ir gydytojo veiksmai. Kitu atveju vartotojas gali būti pats kaltas dėl kilusios žalos. Jeigu asmuo žino esąs itin alergiškas kakavos pupelėms, tačiau savo noru suvalgo visą šokolado plytelę, kuri buvo netinkamos kokybės dėl gamyboje naudotų pasenusių pieno miltelių, žala jo sveikatai gali atsirasti ne vien dėl šokolado nekokybiškumo, bet ir pačio asmens savo sveikatos nesaugojimo.

Tokiais ir kitais panašiais atvejais susiduriame su žala, kuri yra mišrios kaltės pasekmė. Tuomet galimai atsakingi yra ne vienas, o keletas asmenų, kurių veiksmai kartu sąlygojo žalos atsiradimą. Pasiremdamas faktu, jog žala vartotojui atsirado ne vien dėl nekokybiško produkto, bet ir kitų asmenų veiksmų, gamintojas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės ar bent jau gali tikėtis atsakomybės sumažinimo. Tačiau tai nėra absoliuti taisyklė. Gamintojo atleidimui nuo atsakomybės esminės reikšmės turi faktas, kokių asmenų veiksmai prisidėjo prie žalos atsiradimo, jos padidėjimo. Skirtingai nuo to, ar dėl žalos atsiradimo kaltas nukentėjęs asmuo, ar trečiasis asmuo, gamintojui bus suteikiama galimybė pasinaudoti šia aplinkybe, ginantis nuo jam pareikštų reiklavimų.

Sąlygos, kai gamintojas gali būti atleidžiamas ir kai jo atsakomybė negali būti mažinama, nustatytos CK 6.298 str. 2 ir 3 dalyje. Teisinis reguliavimas, kuris yra įtvirtintas šiose normose, turi būti aiškinamas Direktyvos 8 str. bei bendrųjų civilinės atsakomybės, o taip pat deliktinės atsakomybės nuostatų kontekste. Įgyvendinant Direktyvą atitinkamos teisės normos yra įtvirtintos ir kitose ES valstybėse⁵⁹.

Pagal CK 6.248 str. 4 d. nuostatas, skolininkas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės ar atlygintini nuostoliai proporcingai mažinami, jei dėl žalos atsiradimo kaltas ir kreditorius. Tai bendroji civilinės atsakomybės norma. Kaip matome, atleidimas nuo atsakomybės siejamas su nukentėjusiojo veiksmais, prisidėjusiais prie žalos atsiradimo. Deliktinės atsakomybės atvejais nukentėjusiojo veiksmų teisinė reikšmė žalą padariusio asmens kaltei konkrečiau įvertinama pagal CK 6.282 str. nustatytas taisykles.

Lyginant su CK 6.248 str. 4 d. ir CK 6.282 str. normomis, CK 6.298 str. 3 d. yra specialioji norma, konkrečiau suformuluojanti gamintojo atleidimo nuo atsakomybės sąlygas ir taipogi įtvirtinanti mišrios kaltės principą. Gamintojas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės arba jo atsakomybė sumažinama proporcingai vartotojo, kuriam buvo padaryta žala, ar asmenų, už kuriuos jis atsako, kaltei.

---

⁵⁹ Plačiau žr.: Giesen I., Loos M. Liability for defective products and services: the Netherlands // <http://www.ejcl.org/64/art64-6.html>. Prisijungta: 2005 12 16. Para. 2.6. French Civil Code. Art. 1386 -13, Art. 1386 – 12 // http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm. Prisijungta: 2005 12 16.

Atsižvelgiant į bendrųjų normų suponuojamas taikymo sąlygas, galima daryti išvadą, kad gamintojo kaltė gali būti visiškai panaikinama tokiais atvejais, kai įvertinus visas aplinkybes nustatoma, jog žala atsirado daugiausiai vien dėl nukentėjusiojo kaltės, o netinkama produkto kokybė žymiai mažiau įtakojo žalingas pasekmes. Kitais atvejais turėtų būti nustatoma ir gamintojo, ir vartotojo kaltės dydis. Remiantis gautomis išvadomis, gamintojo kaltė būtų sumažinama tiek, koks yra nukentėjusiojo kaltės dydis.

Nustatant vartotojo kaltės dydį, turi būti atsižvelgiama į visas reikšmingas aplinkybes. Reikia manyti, atsižvelgus į produktą ir paslaugų specifiką, tokiomis aplinkybėmis gali būti produkto naudojimo paskirtis, tinkamas gamintojo informavimas apie vartojimo būdus, įspėjimas apie galimus pavojus, vartojant produktą tam tikromis sąlygomis, taip pat vartotojo amžius, išsilavinimas, patirtis ir panašios aplinkybės, galinčios atskleisti nukentėjusiojo veiksmų reikšmę žalos atsiradimui.

CK 6.298 str. 3 d. kaip būtina atleidimo nuo atsakomybės sąlyga nurodoma nukentėjusiojo kaltė. Kadangi nėra nustatyta, jog kaltė būtinai turi pasireikšti tyčiniaisiais veiksmais, seka išvada, kad gamintojas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės tiek nukentėjusiojo tyčios atvejais, tiek vartotojui esant neatsargiam.

Toks gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas, leidžia daryti išvadą, kad juo užtikrinamas teisingas gamintojų ir vartotojų teisių bei pareigų paskirstymas. Gamintojas turi pareigą atlyginti nekokybiško produkto sukeltas žalingas pasekmes, tačiau vartotojas lygiagrečiai turi pareigą ir pats rūpintis savo saugumu, siekti išvengti žalos sau ir savo turtui. Būtų neteisinga laikyti gamintoją pilnai atsakingu, jeigu žala atsiranda ir dėl vartotojo nepakankamo rūpestingumo ar atsargumo. Pavyzdžiui, visiems yra žinoma, jog peiliai yra tvirti, aštrūs prietaisai, skirti kokio nors objekto pjovimui, todėl būtinas atsargus jų naudojimas. Jei vartotojas naudoja peilį kaip priemonę, skirtą mesti į taikinį, o pastarasis netaikliai paleistas atsimuša į taikinio kraštą ir sulūžta, kadangi buvo nekokybiškas, ir geležtė atsokusi sudaužo itin brangią senovinę vazą, nebūtų teisinga atsiradusius nuostolius sieti vien su netinkama produkto kokybe ir reikalauti gamintoją pilnai atlyginti žalą.

Kadangi atleidimu nuo atsakomybės suinteresuotas būtent gamintojas, pareiga įrodinėti priklauso jam. Kad būtų atleistas nuo atsakomybės, gamintojas privalo įrodyti nukentėjusiojo, ar kito asmens, už kurį pastarasis atsako, prisidėjimą prie žalos atsiradimo, o tiksliau sakant – jų kaltę ir kaltės dydį.

Tuo tarpu, kai žala atsiranda ir dėl nekokybiško produkto ir dėl trečiųjų asmenų veiksmų, gamintojas negali būti nei atleidžiamas nuo atsakomybės, nei reikalauti, kad jo kaltė būtų sumažinama, atsižvelgiant į trečiųjų asmenų veiksmus, prisidėjusius prie žalos vartotojui padarymo. Taip yra todėl, kad gamintojo atsakomybė yra griežta (t.y. jis atsako be kaltės). Nuo

to momento, kai yra nustatoma, jog žala vartotojui padaryta nekokybišku produktu, gamintojas laikomas atsakingu ir turi pareigą šią žalą atlyginti. Įrodžius, kad dėl žalos atsiradimo kalti ir tretieji asmenys, kaip pavyzdžiui gamintojo darbuotojai, produkto vežėjai, pardavėjas ar kiti atsitiktiniai asmenys, nesusiję su gamintoju, gamintojo atsakomybė nėra mažinama. Tačiau tai neatima iš gamintojo teisės, atlyginus ir kito asmens padarytą žalą vartotojui, regreso tvarka pareikšti kaltam asmeniui ieškinį⁶⁰.

Kaip matome, gamintojo atleidimo nuo atsakomybės analizė esant mišriai kaltei, atskleidžia, jog atleidimas yra galimas tik tuomet, kai žala kyla ir dėl nekokybiško produkto ir dėl vartotojo kaltės. Atsižvelgus į visas bylos aplinkybes atsakomybė gali būti atitinkamai sumažinama arba gamintojas yra visiškai atleidžiamas nuo atsakomybės. Trečiųjų asmenų veiksmai, prisidėję prie žalos atsiradimo, teisinės reikšmės gamintojo atleidimui nuo atsakomybės neturi.

---

⁶⁰ CK 6.280 str.

3. KITI GAMINTOJO IR PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMO NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ DĖL NEKOKYBIŠKŲ PRODUKTŲ IR PASLAUGŲ, PAGRINDAI

3.1. ATLEIDIMAS NUO ATSAKOMYBĖS, KAI ASMUO, KURIAM PADAROMA ŽALA NEKOKYBIŠKU PRODUKTU, NĖRA VARTOTOJAS

Nekokybiškų produktų ir paslaugų keliama žala ir jos atlyginimas yra aktualus ne vien tik vartotojams. Tuomet, kai naudojamosi kokia nors paslauga ar yra išsigyjamas produktas, siekiant patenkinti ne asmeninius, bet verslo, profesinius poreikius, taipogi yra labai svarbu, kad gamintojas ar paslaugų teikėjas, dėl kurio nekokybiškų produktų atsirado žala turtui ar asmeniui, atlygintų tokią žalą. Tačiau dėl nekokybiško produkto ar paslaugos padarytos žalos atsiradę civilinės atsakomybės santykiai tarp gamintojų ir verslininkų ar įmonių⁶¹ yra reguliuojami kiek kitaip nei tais atvejais, kai žala yra padaroma vartotojui. CK 6.292 – 6.300 str. nustatytas griežtos atsakomybės režimas, nėra taikomas jei nukentėjęs asmuo nėra vartotojas. Galima daryti prielaidą, kad ir gamintojo bei paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, atsižvelgiant į kitoki jų atsakomybės reguliavimą, nebus tapatūs ankstesniame skyriuje išanalizuotiems pagrindams.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, įstatymų leidėjas neidentifikuoja gamintojo ar paslaugų teikėjo kaip specialaus, atskiro atsakomybės subjekto tuomet, kai santykiai nepatenka į Direktyvos ir atitinkamai CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs. reguliavimo sritį. Seka išvada, kad gamintojas ir paslaugų teikėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės remiantis kitomis civilinės atsakomybės taisyklėmis, nei yra nustatytos CK 6.298 str.

Tiek gamintoją tiek paslaugų teikėją atsakomybės santykiuose galima apibūdinti kaip asmenį, užsiimantį tam tikru verslu, kitaip tariant, kaip verslininką arba kaip įmonę. Dėl šios priežasties gamintojo ir paslaugų teikėjo padėtis yra vienoda nagrinėjamuoju atleidimo nuo atsakomybės aspektu, todėl toliau, šiame poskyryje, bus vartojama gamintoją ir paslaugų teikėją vienijanti sąvoka „gamintojas“ bei produktus ir paslaugas apimanti „produkto“ sąvoka.

Analizuojant civilinės atsakomybės teisės normas, galime daryti išvadą, jog tai, kokiais pagrindais gamintojas bus atleidžiamas nuo atsakomybės, kai žalą dėl nekokybiško produkto patyrė verslininkas ar įmonė, priklauso nuo to, kokie bus jų teisiniai santykiai.

Jeigu gamintoją ir nukentėjusį asmenį siejo sutartiniai santykiai, tuomet gamintojas bus atleidžiamas pagal sutartinės atsakomybės taisyklės. Pagrindinis šios atsakomybės principas - asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles, to nepadaręs asmuo, privalo

---

⁶¹ Sąvokos „verslininkas“ ir „įmonė“ naudojamos apibūdinti asmenis, kurie nėra vartotojai CK 1.39 str. prasme.

atlyginti kitai sutarties šaliai jos patirtus nuostolius. Tuo remiantis, galima teigti, jog netinkamos kokybės produkto pateikimas bus netinkamas sutartinės prievolės vykdymas.

Pagal CK 6.256 str. 4 d. gamintojas, kurio nekokybiškas produktas padaro žalą, atsakys visais atvejais, nebent įrodys egzistavus nenugalimą jėgą, kuri sąlygojo netinkamą kokybę. Taigi gamintojui vėlgi, kaip ir nekokybiškais produktais padarius žalą vartotojui, nustatoma griežta atsakomybė, kuri atsiranda be kaltės. Tačiau įstatymų leidėjas nustato skirtingą atleidimo atsakomybės pagrindą. Gamintojui yra suteikiama teisė pasinaudoti vienu iš bendrųjų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų – *force majeure*. Bet tokia norma, nustatanti griežtą atsakomybę nėra imperatyvi. Įstatymai ar sutartis gali nustatyti kitokias, gamintojo atsakomybės sąlygas. Todėl seka išvada, kad tokiais atvejais gamintojui gali būti suteikiama teisė pasinaudoti ir kitais bendraisiais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais⁶².

Kitų civilinės atsakomybės teisės normų analizė, leidžia teigti, kad nesant sutartinių santykių tarp gamintojo ir nukentėjusiojo asmens, paprastai gamintojo atsakomybė kils nustačius jo kaltę. Įstatymų leidėjas tokiais atvejais nėra numatęs ypatingų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų, todėl seka išvada, jog dažniausiai gamintojui bus taikomi bendrieji atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, nustatyti CK 6.253 str. Kitokius atleidimo pagrindus gali nustatyti atskiri įstatymai.

Kaip matome, gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai tuomet, kai žala nekokybišku produktu padaroma verslininkui ar įmonei, neišsiskiria iš kitų bendrųjų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų ypatingomis atleidimo sąlygomis, kurios būtų taikomos išskirtinai gamintojams ar paslaugų teikėjams. Tačiau, atsižvelgiant į santykių su nukentėjusiuoju ypatumus, gali būti apribotas kai kurių iš atleidimo nuo atsakomybės pagrindų taikymas. Taigi gamintojo galimybės apsiginti yra platesnės, nei griežtos atsakomybės atvejais, kuomet žala padaroma vartotojui. Tokį reguliavimą pateisina tai, kad nukentėjusioji šalis yra būtent ne vartotojas, o verslu užsiimantis asmuo. Šiems asmenims taikomas mažesnis apsaugos lygis nei vartotojams, kadangi iš savo veiklos jie gauna pelno, todėl nekokybiško produkto ar paslaugos sukeltos neigiamos pasekmės tampa mažiau žalingomis. Verslas visuomet yra siejamas su tam tikra rizika, kurios pasekmes tenka prisiimti verslu užsiimančiam asmeniui.

---

⁶² Išsamiau apie atleidimą pagal CK 6.256 str. 4 d. žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 10 06 nutartis civilinėje byloje *G.V.Janušauskas v. UAB "Novaturas"*, Nr. 3k-3-524/2004.

3.2. ATLEIDIMAS NUO ATSAKOMYBĖS, KAI ŽALA, PADARYTA NEKOKYBIŠKU PRODUKTU, VARTOTOJO TURTUI YRA MAŽESNĖ NEI 500 EURŲ

1985 m. priėmus Direktyvą, kaip teigiama 9 preambulės pastraipoje, siekiant apsaugoti teismus nuo per didelio bylinėjimosi, buvo nustatytas minimalus 500 eurų žalos dydis, kuriam esant gamintojas atsako pagal Direktyvoje nustatytas griežtos atsakomybės taisykles. Įgyvendinant Direktyvą, CK 6.299 str. taipogi nustatoma 500 eurų minimali suma, kai žala padaroma asmens turtui. Atsižvelgiant į tai, gamintojo atleidimas nuo atsakomybės, kai žala, padaryta dėl nekokybiško produkto, vartotojo turtui yra mažesnė nei minimali suma, nėra reguliuojamas CK 6.298 str., jam turi būti taikomi kiti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai.

Reikia pastebėti, minimalios sumos įvedimas, visuomet buvo ir išlieka diskusijų objektu⁶³. Bylinėjimosi tendencijos, praėjus dvidešimčiai metų nuo Direktyvos priėmimo, rodo tai, kad galbūt buvo priimtas klaidingas sprendimas. Iki šiol teismų praktika, susijusi su atsakomybe už nekokybiškus produktus, ES šalyse nėra gausi. Siekiant apsaugoti teismus nuo įsivaizduojamo ieškovų antplūdžio, primirštas vienas pagrindinių Direktyvos tikslų – vartotojų teisių apsauga. Juk labai dažnai vartotojams naudojant asmeninės paskirties produktus jais padaroma žala turtui savo verte neperkopia 500 eurų sumos. Nepaisant to, daugeliui vartotojų, ir tokia žala gali turėti didelės reikšmės. Dėl tokių nuostatų, didelė vartotojų grupė negali pasiremti griežtos gamintojo atsakomybės normomis, siekdami apginti savo interesus. O gamintojas, pareiškus reikalavimus kitais pagrindais, turi platesnes galimybes apsiginti.

Kadangi gamintojui nėra taikoma griežta atsakomybė, CK normų analizė leidžia daryti išvadą, kad vartotojas gali reikalauti atlyginti netinkamos kokybės produktu jam padarytą žalą tik remdamasis bendrosiomis deliktinės atsakomybės nuostatomis, kurios yra grindžiamos gamintojo kalte. Iš to seka, jog tuomet gamintojas nebus varžomas pasinaudoti visais bendraisiais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais nustatytais CK 6.253 str., nebent atskiri įstatymai numatytų kitokius atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, susijusius su tam tikrų produktų gamybos specifika.

Pagirtina CK įtvirtinta nuostata, kad minimali 500 eurų suma nėra taikoma, kai žala atsiranda dėl netinkamos kokybės paslaugų. Tokiu atveju, paslaugų teikėjas bus atleidžiamas nuo atsakomybės tik jau išnagrinėtais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais, įtvirtintais CK 6.298 str. arba specialiais pagrindais nustatytais kituose įstatymuose. Kaip jau minėta darbe, kiti

---

⁶³ Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on liability for defective products, COM (2000) 893 final // http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosID=161580. Prisijungta: 2005 12 16. P. 19; Lovells. Product liability in the European Union. A report for the European Commission. February 2003 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16. P. 50 – 51.

įstatymuose nustatyti paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai negalės sušvelninti nustatytos atsakomybės.

Remiantis aukščiau pateiktais faktais, galime daryti išvadą, kad esant žalai padarytai vartotojo turtui, kuri yra mažesnė nei 500 eurų, gamintojui bene visada bus taikomi bendrieji atleidimo nuo atsakomybės pagrindai ir jis turės didesnes galimybes apsiginti nuo jam pareikštų reikalavimų. Ir nors toks teisinis reguliavimas atitinka Direktyvos nuostatas, yra abejotinas jo pagrįstumas ir naudingumas užtikrinant vartotojų teisių apsaugą. Kadangi negalime pakeisti tokių, gamintojo griežtos atsakomybės ribas nustatančių, teisės normų, belieka tikėtis, kad ES vykstančios diskusijos šia tema baigsis Direktyvos pakeitimais.

3.3. PASLAUGŲ TEIKĖJO ATLEIDIMAS NUO ATSAKOMYBĖS, KAI ŽALA PADAROMA PASLAUGOMIS, KURIOS NEPATENKA Į CIVILINIO KODEKSO 6 KNYGOS XXII SKYRIAUS 4 SKIRSNIO TAIKYMO SFERĄ

Įstatymų leidėjas, praplėtes griežtą Direktyvoje nustatytą atsakomybę ir paslaugų teikėjams, nustatė tam tikras tokios atsakomybės ribas. CK 6.293 str. 2 d. nustatoma, kad tam tikroms paslaugų rūšims (sveikatos priežiūros, teisinėms, švietimo, šiluminės energijos ir kitoms nurodytoms paslaugoms) nebus taikomos CK 6 kn. XXII sk. 4 skirs. nuostatos. Iš to seka, kad ir paslaugų teikėjo atleidimas nuo civilinės atsakomybės bus reguliuojamas remiantis ne šio skirsnio nuostatomis. Kadangi šiame darbe didžiausias dėmesys skiriamas specialioms atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškomis paslaugomis, pagrindams tais atvejais, kai paslaugų teikėjui taikoma griežta atsakomybė, kuri numatyta CK 6 kn. XXII kn. 4 skirs., atleidimo nuo atsakomybės pagrindai atskirų paslaugų, nepatenkačių į šio skirsnio reguliavimo sritį, teikimo atvejais nebus išsamiai nagrinėjami. Pateikiama tik bendra paslaugų teikėjų atleidimo nuo atsakomybės reguliavimo analizė.

Iš CK 6.293 str. 2 d. teksto galime suprasti, kad tai yra išsamus paslaugų sąrašas. Todėl seka išvada, jog visos kitos paslaugos, kuriomis bus tenkinamas konkretus materialus ar nematerialus vartotojo poreikis, pateks į griežtos atsakomybės, už jomis padarytą žalą, taikymo sritį. Kodėl buvo nustatytas toks teisinis reguliavimas, galima atsakyti atidžiau pažvelgus į išskirtų paslaugų specifiką, reikšmingumą visuomenėje ir atitinkamai išskirtinį jų teisinį reguliavimą.

Sveikatos priežiūros, švietimo, šiluminės energijos dujų, transporto ir kitas paslaugas galime laikyti vienomis iš svarbiausių paslaugų, kurių teikimo kokybei vartotojai⁶⁴ yra itin

---

⁶⁴ Šioje vietoje vartotojai turėtų būti suprantami plačiaja prasme. Tai asmenys, kurie naudojami paslaugomis asmeniniams ir profesiniams ar verslo poreikiams patenkinti.

jautrūs. Be to, šios paslaugos daugiausiai yra teikiamos valstybinių įmonių ar privačių įmonių, kurioms nustatoma pakankamai griežta kontrolės sistema. Atsižvelgiant į reikšmingumą visuomenei, paslaugų teikimo proceso ypatybes, pačių paslaugų specifiškumą, tokių paslaugų reguliavimui yra skiriamas ypatingas dėmesys, o paslaugų teikėjams nustatomi specialūs reikalavimai, elgesio ir paslaugų kokybės standartai, rūpestingumo lygis. Pavyzdžiui, transporto paslaugų teikimą reguliuoja atskirų transporto rūšių kodeksai, kiti įstatymai ir teisės aktai, sveikatos priežiūros paslaugas reguliuoja specialūs, atskirai sveikatos paslaugų rūšiai skirti įstatymai ir t.t.⁶⁵ Pastaruosiuose teisės aktuose nustatoma ir paslaugų teikėjo atsakomybės pagrindai bei ribos, taip pat pagrindai, kuriais remiantis paslaugų teikėjas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės.

Kadangi analizuojamos paslaugos yra labai įvairiapusiškos, praktikoje paslaugų nekokybiškumas ir juo padaryta žala taipogi gali atsirasti daugeliu skirtingų atvejų. Kiekvienu iš jų paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės klausimas bus sprendžiamas remiantis atsakomybe, kurią jam nustato įstatymai. Reikia pastebėti, kad neretai specialūs įstatymai nukreipia į CK normas. Apibendrintai galima teigti, kad paslaugų teikėjui yra nustatoma atsakomybė paremta jo kalte ir jeigu įstatymas nenumato kitaip, paslaugų teikėjas gali remtis bendraisiais atleidimo nuo atsakomybės už padarytą žalą pagrindais.

Tačiau atskirais atvejais yra nustatomi atleidimo nuo atsakomybės apribojimai, taip pat specialūs atleidimo pagrindai, įtvirtinus griežtą paslaugų teikėjo atsakomybę. Pavyzdžių galime rasti ir Civiliniame kodekse. CK 6.270 str. 1 d. nustato, kad asmuo, kurio veikla yra susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams, privalo atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusiojo tyčios ar didelio neatsargumo. Šiuo atveju galime laikyti, kad teikiant, pavyzdžiui, transporto paslaugas ir padarius asmeniui žalą, dėl saugumo reikalavimų nesilaikymo, bus suteiktos netinkamos kokybės paslaugos. Remiantis CK 6.270 str. 1 d. nuostata, paslaugų teikėjui atsakomybė kils be kaltės. Todėl jis galės bus atleistas nuo atsakomybės tik nurodytais pagrindais – esant *force majeure* arba nukentėjusiojo tyčiai ar dideliame neatsargumui. Atsižvelgiant į CK 6.270 str. nuostatas, galima daryti išvadą, kad tai, ar nukentėjusys naudojosi paslaugomis savo asmeniniais ar profesiniais poreikiams patenkinti, neturės teisinės reikšmės paslaugų teikėjo atleidimui nuo atsakomybės.

---

⁶⁵ Sveikatos sistemos įstatymas. 50 str.: „sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų <...> atsakomybę už padarytą žalą sveikatai nustato Medicinos praktikos, Odontologijos praktikos, Slaugos praktikos, Farmacinės veiklos, Žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymai, kiti įstatymai ir teisės aktai.“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231; Kelių transporto kodeksas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 119-2772. 7 skirs.; Vidaus vandenų transporto kodeksas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 105-2393. 10 skirs. Ir kiti įstatymai bei teisės aktai.

Žvelgiant plačiau į paslaugų teikėjo atleidimą nuo atsakomybės, reikia pastebėti, jog griežtos ar paremtos kalte atsakomybės nustatymas paslaugų teikėjui kiekvienu atveju priklausys nuo toje paslaugų teikimo srityje įstatymo leidėjo pasirinkto nukentėjusių asmenų apsaugos lygio. Remiantis tuo, bus nustatomi ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai.

Apibendrinus matome, kad tais atvejais, kai žala yra padaroma nekokybiškomis paslaugomis, kurios yra išskirtos 6.293 str. 2 d., paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai gali būti labai skirtingi, priklausomai nuo toje paslaugų sferoje nustatytos teikėjo atsakomybės ribų. Todėl kiekvienu individualiu žalos padarymo atveju būtina išsiaiškinti paslaugų teikėjui nustatytą atsakomybę, tuomet galima nustatyti ir jam taikomus, atleidimo nuo atsakomybės pagrindus.

IŠVADOS

Atlikus gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų tyrimą, daromos šios išvados:

1. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindas – tai visuma aplinkybių, kurias įrodęs, gamintojas ar paslaugų teikėjas atleidžiamas nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, kai yra nustatomos civilinei atsakomybei atsirasti būtinos sąlygos.
2. Šiuo metu Lietuvoje ir gamintojų, ir paslaugų teikėjų atsakomybės už žalą, padarytą netinkamos kokybės produktais ir paslaugomis, sąlygos yra itin panašios. Todėl jų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų teisinis reguliavimas taipogi turi labai daug sąlyčio taškų ir daugeliu atvejų šie pagrindai reguliuojami vienodai.
3. Lietuvoje įtvirtintos gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės teisės normos, iš esmės, tinkamai įgyvendina Europos Sąjungos nustatytą teisinį reguliavimą šioje srityje.
4. Inkorporavus Europos Sąjungos direktyvą Nr.85/374, Civiliniame kodekse nustatomi specialūs gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Jie taikomi griežtos civilinės atsakomybės atvejais, kai nekokybiškas produktas įsigyjamas asmeniniams ar šeimos, poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesine veikla, tenkinti. Vartotojų apsaugos lygis yra nustatytas remiantis Direktyva, todėl gamintojo atsakomybė negali būti nei griežtinama, nei švelninama. To pasekoje, gamintojas negali remtis kitais atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindais, kaip pvz.: *force majeure*.
5. Lietuvoje Direktyvos teisiniu reguliavimu remiamasi reguliuojant ir paslaugų teikėjo atsakomybės sanktykiams, todėl jam taipogi taikomi specialūs atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, nustatyti gamintojui. Šie atleidimo nuo atsakomybės pagrindai nekokybiškų paslaugų sukeltos žalos atvejais nustato minimalų vartotojų teisių apsaugos lygį. Todėl, skirtingai nuo gamintojo, paslaugų teikėjui įstatymai gali nusatyti ir kitus, atsakomybės nešvelninančius, atleidimo nuo atsakomybės pagrindus.
6. Gamintojas ir paslaugų teikėjas pagal specialius atleidimo nuo atsakomybės pagrindus atleidžiamas:
  - paneigęs gamintojo prezumpciją,
  - įrodęs tinkamą produkto ar paslaugos kokybę išleidimo į apyvartą metu,
  - pagaminęs produktą ar teikęs paslaugą, nesiekdamas ekonominės naudos ar pagaminęs, paskirstęs produktą ne savo įprastos ūkinės veiklos metu,
  - jeigu laikėsi imperatyvių vasltybės institucijų nustatytų taisyklių,
  - pagaminęs, pateikęs tinkamos kokybės sudedamąją kito produkto dalį.

7. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindas, kuris remiasi mokslo ir techninių žinių lygiu produkto išleidimo į apyvartą metu, yra pagrįstai įtvirtintas Lietuvos teisės sistemoje. Šis pagrindas suponuoja objektyvų mokslo ir techninių žinių testą, neapribotą konkrečių gamybos ir paslaugų teikimo srityje esančių žinių, ir remiasi informacijos prieinamumo bei cirkuliacijos laisvumo kriterijais. Juo yra užtikrinamas teisingas rizikos tarp vartotojo ir gamintojo bei paslaugų teikėjo paskirstymo.
8. Esant mišriai kaltei, trečiųjų asmenų veiksmai, prisidėję prie žalos vartotojui padarymo, neturi teisinės reikšmės gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimui nuo atsakomybės. Atsakomybė gali būti mažinama ar visiškai netaikoma kai žala vartotojui kyla ir dėl nekokybiško produkto ar paslaugos, ir dėl jo tyčios ar neatsargumo.
9. Santykiuose, nepatenkančiuose į Direktyvos suponuojamą gamintojo ir paslaugų teikėjo atsakomybės režimą, gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai dažniausiai atitinka bendruosius atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindus ar kai kuriuos atskirų deliktinės atsakomybės rūšių pagrindus. Atsižvelgiant į vykdomos veiklos specifiką, įstatymai gali riboti teisę remtis tam tikrais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais ar nustatyti specialius atleidimo nuo atsakomybės pagrindus.
10. Šiuo metu mūsų valstybėje nėra nei gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, taikomus padarius žalą nekokybiškais produktais ir paslaugomis, reguliuojančių teisės normų taikymo praktikos, nei teorinės teisinės literatūros išsamiai atskleidžiančios ir vieningai aiškinančios šių pagrindų turinį. Todėl esant poreikiui taikyti šias teisės normas, būtina nenukrypti nuo Europos Sąjungos direktyvoje Nr. 85/374 įtvirtintų teisingos konkurencijos ir laisvo prekių judėjimo tikslų, teisingai proporcingo rizikos tarp vartotojų ir gamintojų paskirstymo principo, vadovautis Europos Teisingumo Teismo praktika. Patartina pasiremti kitų Europos Sąjungos valstybių patirtimi.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262.
2. Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 72-2495.
3. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
4. Sveikatos sistemos įstatymas.// Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231.
5. Kelių transporto kodeksas // Valstybės žinios.1996, Nr. 119-2772.
6. Vidaus vandenių transporto kodeksas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 105-2393.
7. Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.
8. Directive 99/34/EC of the European Parliament and the Council of 10 May 1999 amending Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal, 1999 L 141.
9. First Commission Report of 13 December 1995 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products, COM (95) 617 final // http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosID=161580. Prisijungta: 2005 12 16.
10. French Civil Code // http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm. Prisijungta: 2005 12 16.
11. Commission of the European Communities. Green Paper on Liability for Defective Products. COM (1999) 396 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16.
12. Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products, COM (2000) 893 final // http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosID=161580. Prisijungta: 2005 12 16.

Specialioji literatūra:

13. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
14. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

15. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.
16. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
17. Bradgate R. Commercial law. Butterworths: Lexis Nexis, 2003.
18. Deakin S., Johnston A., Markesinis B. Markesinis and Deakin's Tort Law. Oxford: Clarendon press, 2003.
19. European tort law. Syllabus semester 2 (period 3), 2004/2005. Utrecht: Faculty of Law, Utrecht University, 2005.
20. Fondazione Rosselli. Analysis of the economic impact of the development risk clause as provided by Directive 85/374/EEC on liability for defective products. Study for the European Commission // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16.
21. Giesen I., Loos M. Liability for defective products and services: the Netherlands // <http://www.ejcl.org/64/art64-6.html>. Prisijungta: 2005 12 16. Para. 2.6.
22. Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. and others. Towards a European Civil code. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2004.
23. Harvey W.B., Parry D.L. The law of consumer protection and fair trading. London, Edinburg & Dublin: Butterworths, 2000.
24. Heuston R.F.V., Buckley R.A. Salmond and Heuston on the law of torts. London: Sweet & Maxwell Ltd., 1996.
25. Kionka E.J. Torts in a nutshell, second edition. St.Paul, Minn.: West publishing co., 1992.
26. Koch B.A., Koziol H. Unification of torts law: strict liability. The Hague, London, New York: Kluwer law international, 2002.
27. Lovells. Product liability in the European Union. A report for the European Commission. February 2003 // http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/liability_en.htm. Prisijungta: 2005 12 16.
28. Miller C.J., Goldberg R.S. Product liability. Oxford: Oxford university press, 2004.
29. Miller C.J., Harvey B.W., Parry D.L. Consumer and trading law. Text, cases and materials. Oxford: Oxford university press, 1998.
30. Miller C.J., Lovell P.A. Product liability. London: Butterworths, 1977.
31. Rogers W.V.H. Winfield and Jolowicz on tort, thirteenth edition. London: Sweet & Maxwell, 1989.

Praktinė medžiaga:

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 10 06 nutartis civilinėje byloje *G.V.Janušauskas v. UAB "Novaturas"*, Nr. 3k-3-524/2004 // <http://ovada.tic.lt/lat/> Prisijungta: 2005 12 16.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 05 11 nutartis civilinėje byloje *J.A.Jegelevičius v. UAB "Omnitel"*, Nr. 3k-3-297/2005 // <http://ovada.tic.lt/lat/> Prisijungta: 2005 12 16.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 10 19 nutartis civilinėje byloje *Ūkininkas V.Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005 // <http://ovada.tic.lt/lat/> Prisijungta: 2005 12 16.
35. European Court of Justice, Case – 300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1997] ECR I-2649 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.
36. European Court of Justice, Case C – 203/99 *Henning Vedfald v Århus Amtskommune* [2001] ECR I-3569 // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.
37. Opinion of Advocate General Tesauro, Case – 300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.
38. Opinion of Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer. Case C-203/99 *Henning Vedfald v. Århus Amtskommune* // <http://www.curia.eu.int/en/content/juris/index.htm>. Prisijungta: 2005 12 16.

SANTRAUKA

Darbe analizuojami gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo civilinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindai.

Autorė pateikia gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindų sampratą ir nurodo jų vietą Lietuvos civilinės atsakomybės sistemoje, aiškina jų tarpusavio santykius ir sąveiką su kitais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais.

Esminė tyrimo dalis nukreipta į gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, skirtus taikyti griežtos atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, atvejais. Aiškinamas šių pagrindų turinys, nurodomos taikymo sąlygos. Pagrindiniai šaltiniai, kuriais remiamasi: Lietuvos teisės normos, Europos Teisingumo Teismo sprendimai ir nuomonės, Europos Sąjungos Komisijos oficialūs tyrimai ir ataskaitos, užsienio teisinė literatūra gamintojo atsakomybės srityje.

Analizuojamas Lietuvos teisės normų atitikimas Europos Sąjungos direktyvos Nr. 85/374 nustatytam atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškais produktais, teisiniam reguliavimui. Atskleidžiama, kokia apimtimi pastarosios direktyvos reguliavimas taikomas paslaugų teikėjo atsakomybei.

Tiriant gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, pagrindus, nepatenkančius į direktyvos suponuojamo teisinio reguliavimo taikymo sritį, pateikiama tik aktualiausių klausimų analizė ir pagrindinės tendencijos.

Pagrindinės sąvokos: *atsakomybė už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ir paslaugų, gamintojas, paslaugų teikėjas, specialūs atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai, išleidimas į apyvartą, tinkama kokybė, paskirstymas verslo tikslais, įprastinė ūkinė veikla, išsivystimo rizika, mokslo ir techninių žinių lygis, produkto įkomponavimas.*

SUMMARY

This work analyses producer's and service supplier's grounds of exoneration from liability for damage, caused by defective products and services.

Author presents the conception of producer's and service supplier's exonerating grounds and designates their place in Lithuanian civil liability system. Furthermore, work presents an explanation of relationship between circumstances exonerating from liability those of defective product producer and defective service supplier, also their relationship with other circumstances exonerating from civil liability.

The substantial part of the work is dedicated to exonerating grounds of defective product producer and defective service supplier in the cases of strict product and service liability. Work provides the content and application of the aforementioned grounds. The main sources of research are: Lithuanian legislation, judgements and opinions of European Court of Justice, official reports and studies presented by the European Commission, the legal literature of the European Union countries in the product liability field.

Further author presents an analysis of the Lithuanian legislation conformity with European Council directive No. 85/374, explains the extent to which the regulation of directive is implied to the liability of the defective service supplier.

Giving a reasearch of the producer's and service supplier's exonerating ground out of the scope of the European Council directive No. 85/ 374, work provides analysis only of the essential issues and main tendencies.

Main terms: *liability for defective products, liability for defective services, producer, service supplier, special ground exonerating from civil liability, putting into circulation, proper quality, distribution for business purpose, ordinary economic activity, development risk (state of art risk), state of scientific and technical knowledge, component product.*